БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. ДЕКАБРЬ 7 СУББОТА № 288 (5692).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

Өртээ 2 көп.

Күш-ажылчы тиилелгениң рапорту

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели күш-ажылчы улуг тиилелге-биле холбаштыр Самарканд областың ажылчы чоннарынга байыр чедирген. Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери күрүнеге хөвең садарыныҢ планын чедиишкинниг күүсеткен. Белеткел черлеринге 344 муң тонна чиг хөвеңни, азы бүгү 1962 чылда белеткәәнинден 66 муң тонна хөйнү дужаган.

Областың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге тараа, ногаалар, таакпы база торгу коконнарын, каракуль хураган кежин болгаш көдээ ажыл-агыйның еске-даа продуктуларын садар талазы-биле хүлзәлгелерин база күүсеткен.

(СЭТА).

Финляндияның чазаанга болгаш улузунга байыр чедириишкиннери

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Финляндияның президентизи Урхо Кекконенге телеграмма чорудуп, национал байырлал — Финланд Республиканың хамаарышпас чоруун чарлаанындан бәәр 46 чыл ою-биле холбаштыр, Финляндияның улузунга чүректің ханызындан байырын совет улустун, бодунуң өмүнәәзинден дамчыткан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Урхо Кекконенге телеграмма чорудуп, национал байырлал-биле холбаштыр финланд улуска сагыш-сеткилиниң ханызындан байыр чедирген.

Эш Н. С. Хрущев Финляндияның премьер-министри Ахти Карьалайненге телеграмма чоруткан. Финляндияның хамаарышпас чоруун чарлаанындан бәәр 46 чыл болган ою-биле холбаштыр Совет чазактың мурнундан ол байыр чедирген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ийи палаталарының даргалары И. В. Спиридонов биле Я. В. Пейве байырлал-биле холбаштыр Финляндияның парламентизинге болгаш ооң даргазы Кауно Клеемолеге үре-түннелдиг ажыл-чорудулганың күзәәшкиннерин илергейләәннер. ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко Финляндияның даштыкы херектер министри Вели Мерикоскиге ең дээре күзәәшкиннерни күзәән телеграмманы чоруткан.

(СЭТА).

Совет садыгжы

— Анна Ивановна кончуг-ла эки садыгжы-дыр, шупту садыгжылар мындыг болза, аар—дишкен сәстерни Кызылдың чәәрби ийи дугаар аъш-чем магазининге хөй катап дыңнап болур. Ол кончуг шын. Анна Ивановна Золотухина горпонуң шугумунга ам алды чыл ажыг үеде ажылдап, бодунуң планныг онаалгаларын күүседири дээш чүткүлдүг чоруун үргүлчү-ле илередип келген, мурнакчы садыгжы-дыр. Бо чылдың ийиги, үшкү кварталдарының планнарын ажыр күүсеткилээш, боду хүндүлел бижик-биле шаннаткан. «Эң эки садыгжы» деп хүндүлүг атты база чедип алган. Садып алыкчыларнын үүнүге дыннангыр болурун, аъш-чем кылыгларын оларга сүмелээрин, оларның шынарын тайылбырлаарын Анна Ивановна бодунун-дорт хүлээлгези кылдыр санап турар.

Кызылдың бирги үлетпүр барааннар магазининиң үүрмек барааннар салбырында аныяк садыгжы Нина Борякова, Каа-Хемде Бүрен-Хем-Аксы магазинде Ксения Кожанова, Улуг-Хемнин Шагаан-Арыг илик магазининде Екатерина Дерзина, Барыын-Хемчиктин Тээли ном магазининде Федосья Тойбу-Хаа, Эрзин сельпозунда Д. Бөдей, Чөөн-Хемчик райпозунда М. Радыгина, Бии-Хем райпозунда Мужичикова ышкаш, бистин чүс-чүс садыгжыларывыс садып алыкчыларга база-ла ак-сеткилдиг, шынчы бараан болуп, боттарының ай, квартал планнарын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

Ооң-биле кады боттарының хүлээлгелерин ак-сеткилдиг күүседиринче сагыш салбайн, ажылды эрәнгейләәрин бодаар, совет садыг чурумун сагывас, садып алыкчыларга-даа каржы ындыг садыг ажылдакчыларының үй-балай чоруунга, кара туразында аажылаашкыннарынга садып алыкчыларның хомудалдарын илереткен бижикчилериң чагаалары редакцияга удаа-дараа кәәп турар. Оларның иштинден чангыс чижекти маңаа көргүзүп болур. Чүл дизе, Улуг-Хемниң Хайыракан көдөө магазининде садыгжы Депия Күжүгет дээрзи бир школачыны бак сөстер-биле хөйнүң мурнунга дорамчылаанын, база чамдык бараанналрың өртөөн улгаттырып садыглап турган чоруктун фактызын бижикчи К. Кызыл-оол илереткен. Күжүгет ында бодунун честеги Кыргыс Чуглар-биле ийилөө ажылдап турар. Ол ийи садыгжылар магазинде бараанналрны довурак-доозунга дүй үгледип, оларның өртек-үнезин хөйге көзүлдүр делгевейн база боттары ажыл шагы барымдаалавайн, кара туразында аажылаар чоруун үргүлчү илередип келгеннер.

«Бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга» деп партийжи улуг принципти амыдыралга боттандырарының база бир чугула участогу — совет садыг шугумунга үстүнде ышкаш четпестер-биле эптеш чок демисежир ужурлуг бис. Садып алыкчыларны хүндүткеп көөр ёзуга бистің садыгжыларны кижизидер херек.

«Силерни хандырар болганывыс өөрүнчүг-дүр», «биске катап-катап кәәп-ле көрүңер», «садып алганыңар дээш өөрүп четтирдивис!» диген садыгжыларның ындыг чазык-чаагай чугааларын садып алыкчылар үргүлчү дыңнаксаарлар.

Садыгжы болза садып алыкчының хүндүткелин үүгле шынчы, ак-сеткилдиг бараан болуушкун-биле чаалап алыр. Садып алыкчыларны хандырарының бедик культуразын нептеретпишаан, ол болза бараанналрның эмгелинин үргүлчү хайгааараар, оларның ассортиментизин көвүдедиринче доктаамал сагыш салыр, чаа бараанналрны билдилиг пропагандалаар ужурлуг.

Сөөлгү чылдарда бистің садыг черлеривисте аныяктар хөйү-биле ажылдай бергеннер. Бир эвес оларның хайнығын турар чогаадыкчы ажылжин болгаш энергиязын садыг ажылдакчыларының хоочун салгалының дуржулга, мергежили-биле холбаштырар болза, оортан чаагай түннелдер чедип алдынар. Ону боттандырар сорулга-биле республиканың баштай чери аныяк кооператорларның республика слёдун декабрь 10-да Кызылга эрттирер. Бистің аныяк садыгжыларывыс аңаа боттарының ажылының дуржулгазын солчур болгаш чоннун хереглелдерин хандырарының культуразын бедидер, садыгның депшилгелиг болгаш ең-не ажыктыг хевирлерин нептередир талазы-биле нарын болгаш улуг сорулгаларны чугаалажып шиитпирлээрлер.

Садыг ажылының чедиишкинниг болуру хамыктың мурнунда кижилерни садыгжының ээлдек көөрүнден, оларга дыңнангыр болурундан улуу-биле хамааржыр. Магазин ең-не сайыраңгай технология-биле чепсеглелген, янзы-бүрү ассортиментилиг бараанналр-биле бүрүн хандыртынган турар-даа болза, ажыл-агыйжы эвес, садып алыкчыларга каржы кижилерни ажылдадыр болза, оортан ёзулуг чедиишкиннер чедип алдынмас.

Ынчангаш Кызыл хоорайда болгаш районнарда садыгжызы чок магазиннерниң ажылдакчылары болза, бараанналрны садып алыкчыларга пропагандалап, ылангыя чаа кирген кылыгларны оларга саналдап, сонуургадыр хемчеглерни алыры чугула.

Чоокта чаа болуп эрткен партияның Тыва область конференциязы республикада бараан саарылгазының өзүлдезин, садыгның болгаш хөй-ниити чемненилге черлериниң четкизиниң калбарганын демдеглевишаан, ооң-биле кады садыг черлериниң шугумунда улуг четпестерниң барын, ээлээн хөй ниитилелдер болгаш белеткел организациялары боттарының планнарын үргүлчү-ле чедир күүседип шыдавайн турарын, оон туржук, оларның шугумунда өре-самчыгдалдың улуг болуп турарын буруу шыдап көрген болгаш ол улуг четпестерни чайладырының тодаргай хемчеглерин айыткан. Ол сорулганы күүседири-биле чонну хандырарының депшилгелиг, чаа хевирлерин калбартыр херек.

Ажылчы чоннуң хереглелдерин хандырары-биле оларның мурнунга бараан болуп турар садыгжыларга дузалажып, оларның ажылынга боттарының хүн бүрү улуртулгазын күштелдирери, мурнакчыларның дуржулгазын нептередир талазы-биле тодаргай хемчеглерни алыры чер-черниң партия, совет, профәвилел, комсомол организацияларының чугула сорулгаларының биразы болур.

Бүгү-эвилелдиң онза чугула тудуундан медээ

Ийиги күш кириишкин

Ийиги тыныш алыышкыны деп ындыг чугаа бодунуң чедип алыр дээн эчис сорулгазынче чеже-даа турупса дыштанмайн, агаар-бойдустың кандыг-даа үезинде кызып ажылдап турар кижиге тааржыр. Кызымаккай күжениишкинниг ажылдаанындан даман-даяа туруп, кончуг шылагдап кээргe ажылын соксап каар хире апаргаш, соок суг пактапкаш, кижи шаг кирип, тыныш ап алыр болур болгай. Ынчангаш он бодунуң эчис сорулгазынче идегелдиг базып чөруптар.

Шак мындыг байдал бистің республиканың даг-руда үлетпүрүнүң баштайгызы — даг-дүгү арыглаар фабриканы тудуп тургузуп турар тудуг-монтаж участоктарының хөй-хөй коллективтеринге бооп турган. Ноябрьның орту үезинде доозарының графигин хүлээп алган үеден бәәр тудугга ажылдың бедик темпилерин ажыглалга киирер мурнунуң негелдезин ёзугаар чедип алыры берге хире сагындырып турган. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бирги эзлчәәнин тудугжуларынга дузалаары-биле Ак-Довуракка ажылчыннарның болгаш тускай эртемниглериң улуг отряды чедип келген үеде организастыг ажыл-херекти таарыштыр тургузары дыка үр хожудан турган. Ажыглалга киирер комплексиниң болгаш «Тыва даг-дүгү тудугнуң» тудуг эргелелиниң удуртукчулары чедип келген немелдени дүрген таарыштыр тургузуп шыдавайн турганнар. Тудуг участоктарынга, бригадаларга күш-ажылды организастаарынга үй-балай байдалдыг туруп турган. Материалдар чок апаарында ажылчыннарның хөй турар чоруу хоочулуг байдал бооп турган. Ындыг байдалдыг турган чорук ажылга чалгаа чамдык кижилерге багай салдарлыг бооп турган. Оларның чамдыктары бергелерден корткаш, тудугдан чүдек-бужары-биле дезип чоруй барганнар.

Ажыглалга киирер комплексиниң объектилериниң хөй нуруузунда байдал сөөлгү хүннерде экижээн: хөй турар чоруктар эвээжеп, эргежок чугула материалдарны чедирип бээрин эки организастаан. Ажылдың темпизи бедээн, тудугда ажыл деңдески чоруп турар апарган.

Фабриканы эптештирип ажылдарын өй-шаанда эгелээри дээш харыысалганы тудугжулар болгаш монтажчылар улам эвизи-биле билип турар апарганын демдеглээри онза чугула. Декабрьның 5-те тудуг шелдеринге 150 хире ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар дең бажыңда-ла четкилеп келгени аңаа тодаргай чижек болур. Дыштаныр хүн болза-даа олар администрация-хандырылга комбинадының иштики ажылдарын кылырынга, үүрмектеп сортировкалаар түр комплексини монтажтаарынга, электри шүүрүнүң шатразын тургузарынга, ажыглалга киирер комплексиниң кол объектилери болур суг дамчыдылгазын болгаш канализацияны эптеп тургузарынга бүдүн эзлчег иштинде ажылдаар деп шиитпирлеп алганнар.

«Сибирьстальконструкция» участогунуң В. Коврижных болгаш В. Дудининиң удурткан бригадалары бүрүн составы-биле ажылдааннар. Олар Конституция хүнүнге алдар кылдыр үүрмектээр белдирниң монтажын доозар дээш шиитпирлеп алганнар. Каңнакчы Александр Амосов, монтажчылар Владимир Стрижнев, Валерий Дубовиков болгаш Анатолий Сиднев могаг-шылаг чок ажылдааннар. Түңнели эки болган—хүндүскүнүң үш шакта үүрмектээр белдирни тургузарын доозупканнар. Даартазында хүн монтажчылар сортировка белдиринге ажылче кирипкеннер. Олар ону дериг-хереклелдер тургузарынга декабрьның 10-да дужаар деп хүлээлгe алганнар.

«Сибирьстальконструкция» участогунуң Леонид Пономаренкога удурткан өске бригадазы ол хүн электри шүүрүнүң шатразын тургузар шелду белеткээрин доосканнар.

Бо бүгү чоруктар «Сибирьстальконструкция» трезиниң участогу элээн үе иштинде шулуудап чадап турганының соонда ажылдың бедик темпизин чедип ап турар апарган дээрзин херечилеп турар. Ындыг-даа болза «Тыва даг-дүгү тудугнуң» тудуг эргелелиниң начальниги эш Цодиковтуң болгаш кол инженери эш Якушевтиң далаш чок чоруундан ол темпини соксадыптып болур. Ажыглалга киирер комплексиниң начальниги эш Клименко телевилел демдентерге таарышпас бетон станоктарын алгыдар талазы-биле ажылды төп септелге-механиктиг мастерскаяларга организастаар деп дужаалды оларга декабрь 3-те-ле берген. «Сибирьстальконструкция» участогунуң колонналар болгаш бажыңның кырын дуглаарын кылыр ажыл оон шуут хамааржып турар. Ындыг-даа болза тудуг эргелелиниң удуртукчулары ол хөй ажыл негеттинер ажылга ийи компрессор безин эвээш турда, үүгле чаңгыс компрессор үндүрүп бергеннер. Ол дугайын эштер Цодников болгаш Якушев олар эки билип тура-ла аңаа кичээнгей салбаннар.

№ 3 тудуг-монтаж эргелелиниң Г. Кобельников удурткан Кызыл участогунуң слесарьларының бригадазы декабрь 5-те улуг хемчээлдиг ажылды кылганнар. Ол найыралдыг коллективтиң кежигүннери даштыг черге суг дамчыдар 50 метр хоолайны салып дооскаш, фабриканың тудуг шелүнден ең сөөлүнде чана бергеннер. Маңаа мурнунда ышкаш П. Макрушин, Н. Дураковский болгаш Л. Медведев олар кончуг эки ажылдааннар.

Ол-ла участоктуң Оолак Балчийоол удурткан бригадазы 15 метр каализация траншейин белеткээн. Байырлал хүнүнде администрация-хандырылга комбинадының иштики ажылдарын кылырынга Наталья Кураеваның штукатуржулар, Ооржак Калдар-оолдуң удуртканы бызаңчылар бригадаларының кежигүннери, Демишевтиң бригадазындан бажың иштинин ажылын кылырлар, Красноярскиден механизатор-штукатуржулар кончуг эки ажылдааннар.

Олар шуптузу тудуг шелүнге дыштаныр хүнүнде ажылдаар дээш эки-тразы-биле чедип келгеннер. Ол кижилер фабрикада тудуг-монтаж ажылдарын чогуур өйүнде доозар дээш сетнил-сагыжы аарып турарлар. «Востоксантехмонтажтың» участогунуң начальниги эш Кубышкин онза будуштуг кижи болган. Тудугнуң штавы аңаа декабрьның 5-те чаа чурттарга бажыңынга одалга четкизин улап, ында суг аъар чоруктуг чок кылырын дааскан. Ону дүрген кылып, байырлал сөөлүнде тудугга чедип келир тускай эртемниглер ол ниити чурттарга бажыңынга чурттаар кылдыр кыл деп эш Кубышкинге чугаалап каан турган. Ындыг-даа болза участоктуң начальниги тудуг штавының дужаалын күүсетпээн. Ооң медерели бөдүүн тудугжудан ыракта чавыс болган-дыр. Шак ындыг кижи сантехмонтажчыларның улуг коллективин канчап удуртун шыдаарыл? деп айтырыг боду-ла тургустунуп келир-дир. Кубышкинниң ол чоруун тудугнуң штавы шыгыыызы-биле өөрүп, хемчег алыр херек. Ол бодунуң сагылга-чурум чок чоруу-биле тудугга оон-даа артык чугула монтаж ажылдарын үзүп каап болур болгай.

Фабриканы эптештирип ажылдадырынга дужаарынга чедир 18 хонук арткан. Күш-ажылды организастаарынга болган чамдык эки чоруктарны ажыглалга киирер комплексиниң удуртулгазын быжыглаар херек. Ажыглалга киирериниң мурнунуң улуг хемчээлдиг ажылдарын кылыр ужурлуг «Сибирьтехмонтаж» болгаш «Сибирьмонтажавтоматика» участоктарының коллективтеринге эргежок чугула дузаны көргүзери онза чугула бооп турар.

Тудугжу адашкылар

Ооржак Кумзатович Чаңгарның хары ам 62. Ынчалза-даа ол бодун назылап улгаткан кылдыр санавайн чоруур. Ажыл-ишке аажок кежээ, шалып, кылаштап турда безин ооң капшагайын улус кайгаар. Ак-Довурак суурда ооң тудушпаан бажынары, бүдүрүлге черлери ховар. Ол ам Ооржак Калдар-оол удурткан бригадада ажылдап, кол корпустуң эжиктерин, соңгаларын эптеп, бызаннаашкын ажылдарын кылып турар.

Ооң ажы-төлү хөй. Олары ам шупту-ла өг-бүделиг. Үш оглу тудугжу: Ооржак Дүдүүне—Мокурашка удурткан бригаданың база бир мурнакчы тудугжузу, Ооржак Дорай-оол—арматурщик, Ооржак Семис-оол—ыяш заводунда ыяш дилдирип, ыяш материалы-биле фабриканы хандырып турар. Ынчангаш адашкылар үжеләән Бүгү-эвилелге онза чугула тудугну тургузуп турарлар.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Кол-ла чүве — эзилдиригде

Бистің бригада Ак-Довуракка беш чылдың нүүрүнде янзы-бүрү тудугларны тудуп келдивис. Даг-дүгү арыглаар фабриканың тудуунга ийи чыл бурунгаар ажылдап кирген бис. Эрткен ноябрь айның эгезинге чедир кол корпустуң иштики ажылдарын кылып дооскаш, ам фабриканың суг сордурар станциязының тудуунда ажылдап тур бис.

Бригаданың кежигүннери боттарының онаашкан ажылынга карак кызыл улус чүве. Бо онза чугула улуг тудугну айыткан хуусаазында доозар дээш бүгү-ле күжүүстү салып ажылдап турар мындыг бис. Ынчалза-даа бисти эзилдириг-биле чогуур уе-шаанда хандырбайн турарындан ажылдың дүрген бүдерингe улуг шаптыктаашкынны болдуруп турар. Тудуп турар станциявыс электростанциязы-биле даг-дүгү арыглаар фабриканың аразында, оруктан хайыы черде турарындан эзилдириг сөөрткен машиналар бисче келбейн, фабрикаже эрте халып чоруй баардыр. Эзилдириг-биле хандырары хүннүң чыгам-на үзүктелиишкинниг. Декабрь 3-те бисти эзилдириг-биле хандырбаанындан кылып турар тудуувуска шуут хол дегбедивис, аңаа олурар эвес дээш үүрмек ажылдар кылып хүнзедивис.

Кладка салырын ноябрь 28-те доозар ужурлуг турган чүве болгай. Эзилдириг-биле озалдаашкынныг хандырганындан ол хуусаа болдунмайн барган. Станцияны кол дужаар хуусаазы декабрь 25-те чүве. Кладка салырын үүгле декабрь 4-те доостувус. Бисти эзилдириг-биле үзүктелиишкин чок хандырар чүве болза суг сордурар станцияның тудуун айыткан хуусаазының ырак бетинде доозуптарывыстың аргазы бар. Ынчангаш биске кол-ла чүве эзилдириг.

Ак-Довурак парткому болгаш тудуг эргелелинде профәвилел комитеди ажылчыннар ортузунга кандыдаа ажыл чорутпайн, оларның амыдырал-чуртталгазы-биле танышпайн турары дыка-ла хомуданчыг. Ылаңгыя суртаал болгаш культура-массалыг, полит-кижизидилгелиг ажылдарны шуут чорутпастаан, партком секретары эш Коганковту, комсомол комитединиң секретары эш Сергеенкону, тудугда профәвилел комитединиң даргазы эш Тупицинаны бистің бригаданың чамдык кежигүннери танывас болуп турар. Ол үүл дээрге удуртукчуларның чон-биле харылзаазы багай дээрзин тодаргай херечилеп турары ол-дур.

С. МОКУРАШ,
дашчылар-бызаңчылар бригадазының бригадири.

Аныяк өг-буле—Манзырларның өг-бүлези бо-дур. Күш-ажылчы хүннүң соонда, Манзыр Ооржак даг-дүгү арыглаар фабрикага крановщиктеп ажылдап турган чедип келген. А ооң кадайы Күжүгет Долчун—фабрикада машинист. Ол база-ла бажыңында.

Ак-сеткилдиг болгаш күзел-соруккур ажылчын өг-буле бажыңынга кежээ, омак-хөрүлүг дыштанып турганнар. Ол-ла үеде оларны бис чурукка тыырттырып алдывыс.

ЧУРУКТА: Манзыр Ооржак бирги классчы уруу Лида-биле шыдыраалап ойнап орда, уругларының аразы оглу Олег-биле оларны сонуургап көрүп турлар.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

Ажылды үзүктелдирбес

Дузалал ажыл-агый комбинадының ыяш болбаазырадыр заводунуң дилдирер цегинде чеди бригада бар. Ооң иштинде мөөн башкарып турарым бригада хүнде 14 кубометр ыяш дилдирер нормазын херек кырында 20—21 кубометр чедир ажыр күүседип, мурнакчыларның одуруунда чоруп турар.

Ажылывыстың кол кичәәнгейин даг-дүгү арыглаар фабриканы болгаш ажыглалга киирер еске-даа тудуг объектилерин дилген ыяш материалдары-биле үзүктелиишкин чокка хандырарынче улаңдырган бис.

Ынчалза-даа бистерден хамаарылга чок уржуктарның хайы-биле дилер ыяш төнүп, ажыл үзүктели бәәр таварылгалар бар. Дилдирер цехте ажылды үш ээлчег кылдыр тургускан. Бар ыяш ээлчег бүрүзүн үзүктелиишкин чокка ажылдаарын хандырып шыдавайн турар.

М. ДИИ-СЕРЕН,
Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

1964 чылдың үлүүнде

Республиканың коммунал ажылагый министерствозунун автотранспорт конторазының коллективи чеди чылдың бешки чылының чүк сөөртүлгезинин планын ийи айлар бурунгаар күүсеткен. Бүгү улустуң байырлалы — Совет Конституциялың хүнүнде коллектив он бир айларның онаалдазын тонна талазыбиле 126,9 хуу, тонна-километр 125,8 хуу күүсеткен.

Коллективте коммунистиг күш-ажыл бригадалары бедик көргүзүглүг. Василий Петуховтуң чолаачылар бригадазы он бир айларның сөөртүлге планын 141,9 хуу, Виктор Чухломиннің бригадазы 132,2 хуу күүсеткен. Коллектив ам 1964 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Ажыглалда база бирээ кирген

Чоокта чаа «Тыва тудуг» трезиниң кислород станциязы техниктиг кислородтуң бирги эзлчәән берип эгелээн. Ол бистің республикада база бир чугула бүдүүлгелериниң бирээзи.

Кызылга кислород станциязын тургузары — үүгле тудугжуларның болгаш монтажчыларның эвес, харын бүгү бүдүүлге черлериниң шагдан бәәр күзели чораан. Ол станцияны 1959 чылда тудуп эгелээн, ынчалзаа-даа янзы-бүрү чылдагааннар-биле ооң тудуушкуну ара соксап турган.

1963 чылдың эгезинде станцияның чаа дериг-хереклелери алдынган болгаш ооң тудуушкуну катап эгелээн. «Кызыл тудугнуң» № 2 участогунуң (нач. эш Суховатин) тудугжулары эргиде туйбу заводунуң автогаражы турган бажыңны кислород станциязы турар кылдыр таарыштыр кылып кирипкеннер. Станцияның дериглерин таарыштыр тургузарын «Сибирьтехмонтаж» участогу (эш Поручник) боттандырган. Ону ажыглалга шуут киирерин, ажыглалга киирер ажылдарның Красноярск эргелелиниң проравы Терехов, «Тыва тудуг» трезиниң кол энергетиги Турчанинов болгаш кол механик Морозов олар боттандырган.

Улуг бергелер турза-даа олар ону ажып эрткеннер. Кижилериң шудургу чоруу тиилээн. Станцияның берген кислороду-биле металл кезип шенээни ооң кончуг эки шынарлыын көргүскен. Кислород станциязы төлевилел ёзугаар хонукта 120 балон ишти (бир балонга 6 кубометр кислород кирер) кислородту бәәр ужурлуг.

Кислород станциязын ажыглалга кииргени, мооң мурнунда Красноярскиден сөөртүп эккеп турганындан 3 катап чиик өртектиг кислородту бәәр болгаш чылда-ла 70 муң ажыг рубльдиң камнадгазын бәәр.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле эш О. С. Салчакты шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Совет органнарга үр чылдарда болгаш шудургу ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бәәр 60 хар харлааны-биле холбаштыр Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чоннар депутаттарының Тээли көдөө Соведининиң күүскомунуң даргазы Онгай-оол Санчаевич Салчакты Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң секретары К. ДИИГА.
Кызыл хоорай,
1963 чылдың декабрь 4.

СЭКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУНЧЕ

Бо чылдың декабрь 9-та Москвага ажыттынар СЭКП Төп Комитединиң Пленумунуң ажылынга киржири-биле бистің Тыва АССР-ден чоруткан эштер болза: СЭКП обкомунуң бирги секретары С. К. Тока, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендуме, СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Партия-күрүне контроль комитединиң даргазы М. К. Шыырап, көдөө ажыл-агый продуктуларының бүдүүлге болгаш белеткелдер министри Г. А. Соколов, Таңды колхоз-совхоз бүдүүлге эргелелиниң начальниги Н. И. Куценко, республиканың күрпланының даргазы эш И. Е. Томилин, «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынының даргазы М. Е. Абрамов, СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик парткомунуң секретары Д. Б. Ондар.

АБХАЗИЯ ЧУРТТУГ ООЛ

Михаил Ибрагимов дээрже бедип үне берген күчүлүг кранны башкарып, кол болгаш доозун арыглаар корпустарның үстүкү каттарынче, кырынче каш-каш тонна аар чүүктерни көдүрүп үндүрүп турар.

Бүгү-эвилелге онза чугула тудугга Михаил Ибрагимов шериг албаныңдан халашкан дораан-на комсомолчу путёвка ёзугаар келген. Ооң кады келген эштери Ак-Довуракка каш-ла айлар ажылдааш, күш-ажылчы бергелерге шыдашпайн дедир чангылай берген. Михаил ам мында бир чыл хире ажылдап турар. Ол хүнзеректиг, кыжы безин аажок чылыг кат-чимистиг чурттуу—Абхазияны болганчок-ла сактып, бо-ла чаныксай берген турар. Ынчалза-даа ол Ак-Довуракка чүге чедип келген мен дээрзин эки билип, улуг тудугну дүрген-не доосчур дээш холдарын улам-на дыңзыг туттунуп, ажылдап турар.

— Бо улуг тудугну дооспаан шаанда черле дедир чанмас мен. Ону ажыглалга киирешкеш, харын ооң соонда маңаа ээлээн каш айлар ажылдапкаш, Абхазия чуртумче ам чанар мен — деп, Михаил чугаалап турар.

Т. САЯН-ООЛ.

СЭКП ТК-НЫҢ ИЮНЬ ПЛЕНУМУНУҢ СООНДА

Эки эгелээшкинни деткиир

СЭКП ТК-НЫҢ ИЮНЬ ПЛЕНУМУНУҢ ШИИТПИРЛЕРИ чон ортузунга идеологтуг ажылдың чаа хевирлерин тып илередир арганы берип турар. Бии-Хем районда «Тиилелге» колхозта хөй-ниитичи библиотека, «Агитаторнуң хүнү», «Ажыл-ишчи ужуражылгаларның хүнү», коммунистиг күш-ажыл школазы болгаш кижизидилге ажылының өске-даа чаа хевирлери тыптып келген. Колхозтуң ажылышчилери ол эгелээшкиннің дугайын өөрүшкү-биле чугаалажып турарлар.

— Партия Төп Комитединиң июнь Пленумунуң соонда бистиң колхозтуң ажыл-ишчилериниң ортузунга агитация-массалыг ажылдарның дээштии шору апарган. Идеологтуг ажылда бичии-ле чаа чүве тыптып келзе, бис ону доп-дораан-на сегирип алгаш, ону колхозчу ажыл-ишчилерни хүлээнген ажыл-херээнге харыысалгалыг болур чорукка кижизидериңче угландырарын ораладжып турар бис. Бистиң ол ораладжышкынывыс хей барбайн, бодунуң үре-түннелин бере берген — деп, ол колхозта «Комсомолчу прожектор» солунның редактору комсомолчу Александра Тулева чугаалап турар.

ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫ бодунуң кол кичээнгейин кижизидилге ажылын чорударда кижи бүрүзүнге чедиреринче угландырып турар. Колхозтуң удуртукчу бүрүзү, коммунист бүрүзү ам үеде артельдің кежигүн бүрүзү-биле ажылды оларның турар чериниң аайы-биле чорудуп, лекция, беседаларны удаа-дараа кылып турар апарган. СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң соондан бээр колхозтуң зоотехниги эш В. Х. Сагды, сүт-бараан фермазының эгелекчизи эш А. И. Магеря, колхоз даргазы эш Н. И. Кононенко болгаш өскелер-даа чоннуң мурнунга лекция, беседаларны доктаамал кылып турар апарганнар. Ол чорук Суш суурда бүгү-ле ажыл кылып шыдаар кижилерни колхоз бүдүрүлгезинче хаара тударынга баштаар черге болгаш партия организациязынга дузалаан. Чүгле бо чылдың октябрь айның сөөлгү үезинде безин мурнунда колхоз бүдүрүлгезинге киришпейн турган 20 шаа кижи күш-ажылга киржип эгелээн. Оларның иштинде 8 херээженнер тудуг ажылынга кирген. 4 херээженнер саанчылап эгелээн. Олар ам колхоз бүдүрүлгезинге-даа, хөй-ниитинің өске-даа ажылдарынга идепкейлиг киржип турар апарганнар.

Парторганизация социалистиг чарыштың дээштинин чедип ап турар. Ам үеде барык бүгү колхозчулар социалистиг чарышта шупту хаара туттунган. Ол ажыл-агыйда колхозчуларның идепкейин бедидер дээш бүгү-ле болдунар хемчеглерни ап турар. Мал чеминиң белеткелинге, тудуг, септелге ажылынга шефтерни, воскресниктерни үргүлүү чоруда каттылап турар. Колхозтуң кандыг-даа ажылынга колхозчуларның материалдыг сонуургалы мурнукузундан ыракта өскен.

Көску агитация колхозта организакчы болгаш эвилдекчи рольдуг болу берген. Агитхуудустар, «Чаңныктар», хана солуннары өй-шаанда үнүп, колхоз бүдүрүлгезинде мурнакчы дуржулганы нептерериниге болгаш ажыл, амыдыралда четпестерни сойгалап илередириниге шиитпирлиг күш апарган. Тараа ажаал алыышкынының үезинде болгаш күскү чер аңдарылгазының үезинде партия организациязы хана солуннарны болгаш агитхуудустарны шалыпкыны-биле үндүрүп, аңаа Түлүш Оспан-оол, Тадар-оол ышкаш механизаторларның болгаш хөй-хөй саанчыларның дуржулгаларын чырыдып тургулаан. Сүт-бараан фермазында көргүзүг самбыразы доктаамал үнүл, саанчыларның ажылының түннелин хүннүң-не көргүзүп турар.

Мал ажылында турар колхозчуларның күш-ажылын чиигедир талазы-биле чаа, эгелекчи чорук база тыптып үнген. Сүт-бараан фермазында өдек аштаар тускай транспортөрну тургускан. Бо чогаадыкчы, чаа түүлүү эгелекчилери — коммунистер И. М. Щенов, И. П. Кононенко болгаш В. К. Зуев олар болган.

— СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң соонда бисте идеологтуг ажылдың эжижиишкини көскү апарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү-даа өзүп эгелээн, оон сагылга-чурумун үрээр чоруктар-даа эвээжээн. Черле ынчаш, бистиң бүгү-ле ажыл-иживис чаа байдал-биле шуудан эгелээн — деп, партия организациязының секретары эш М. И. Моллеров сеткил ханып чугаалап турар. Шынап-ла, ол колхозтуң баштаар чери болгаш хөй-ниити организациязының ап чоруткан ыңдыг чаа, эгелекчи хемчеглери эки түннелдерни бере берген. Эрткен чылын «Тиилелге» колхоз мал ажылының продуктуларын белеткээр болгаш ону күрүнеге садар талазы-биле планын ыракта күүсетпээн турган болза, ам бо чылын колхозчулар алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткеш, пландан ажыр 13 тонна сүттү күрүнеге садар деп хүлээнгеннер. Ам эзт планын чедиишкинниг күүседип турар.

Мал ажылы колхозту мурнакчы ажыл-агыйларның деңнелинге чедир көдүрүп болур деп чүвени эки билгеш, колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы ынаар кол кичээнгейни салып турар. Ынчангаш хөй бүрүзүнден 2,9 кг дүктү кыргын алган эш Салчак Логулбай, үс баш төрүүр хойдан-на 87 хураганны ажаап, хой санындан 2,8 кг дүктү кыргын алган эш Док Хуурак ышкаш мурнакчы колхозчу коммунистерни мал ажылынче чоруткан турган. Ам фермада Сат Хепне, К. С. Сугаракова, А. Ф. Дунисова ышкаш саар инек бүрүзүнден 1400—1500 литр сүттү саап алган мурнакчы саанчылар ажылдап турар. Хову ажылында болгаш колхоз бүдүрүлгезиниң өске-даа адырларында мурнакчыларның саны өзүп турар. Ам үеде төп сүт-бараан фермазы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш демисежип турар.

Колхозта партия организациязы, бүгү коммунистер күш-ажылдың сагылга-чурумун улам быжыдар, хөй-ниитинің корум-чурумун үлегерлиг болдурар дээш шыңгыы демиселди чорудуп турар. Бо аразында эш-хуузунуң суду хөй-ниитинің чурумун үреп, хулиган чорук кылган Капустин, Федосов, Лунев болгаш өскелериң-даа хөрээн көрүп, оларга шыңгыы харыысалганы хүлээткеп.

Колхоз баштаар чериге болгаш партия организациязынга ында партия-күрүне контролюнуң дузалаар бөлүү (даргазы эш И. М. Щенов) эки дузалажып эгелээн. Оон саналы-биле ол ажыл-агыйда мал чеминиң байдалын катап хынаар болгаш колхозтуң чериниң кижилериниң хууда кескен сигенин эгидип алыр ажылды чоруткан.

ООН-БИЛЕ ЧЕРГЕЛЕШТИР «Тиилелге» колхозта кижилер-биле ажылда бар турар чамдык четпестерни айтыры чугула. Бүгү удуртур ажылдакчыларның болгаш тускай эртемниглериниң база Суш суурда интеллигенцияның идеологтуг ажылга шупту идепкейлиг киришкен турарын партия организациязы ам-даа чедип албаан. Колхозта 13 кижилиг лекторлар бөлүү дыка көшкак ажылдан турар. Агроном эш Перминов, 8 чыл школазының директору эш Клименков ышкаш чамдык эштер чон ортузунга политиктиг илеткелдерни, лекцияларны ам-даа кылбайн турар, лекциялар, беседалар чорудуларынга башкылар ховар киржип турар. Көдээ ажылагый темазынга болгаш мурнакчы дуржулга дугайында лекциялар дыка эвээш. Колхозта клуб болгаш библиотека ажылдакчылары ам-даа чаа өзу-биле ажылдавайн, фермаларга болгаш хойжуларга ховар чедип турар. Улусчу дружина (командири эш А. Г. Стрелов) база багай ажылдан турар. Ол хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар-биле дыка көшкак демисежип турар. Чамдык коммунистер безин боттары күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, өскелерге багай үлегер көргүзе бээр чоруктар бар. Чижээ, колхозтуң кол агроному коммунист эш В. Г. Плотницкий хөй-ниитинің, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, арага ижип алгаш, ажыл шагында машина адаанга ужуп калган чыткан. Тускай эртемниг комсомолчу эштер: агроном Перминов, механик Туренко олар шош-содаа үндүрүп, бир колхозчуну эттеп каан түүл база бар.

Ында партия организациязы (секретары эш М. Н. Моллеров) идеологтуг ажылга хөй-ниитичи эгени ам-даа эки деткиивейн, суурнуң интеллигенциязын ол чаагай хереке бүрүн киириштирбейн турар. Суурда 18 башкыларның улуг кезии кандыг-даа хөй-ниити даалга чок бооп турарын чүгле оон-биле тайылбырлап болур. Ыраккы одарларда малчыннарның дугайында өзулуг партийжи кичээнгей ам-даа четпес.

«Тиилелге» колхозта идеологтуг ажылдың үстүнде айыткан четпестерин дарый чайладып турган, ажылчы чонну коммунистиг өзуга кижизидер хереке ам-даа чаа чедиишкиннерни чедип ап болур аргалар ол партия организациязында бар.

Н. ЧИЧИНИН,
СЭКП обкомунуң инспектору.

ОНЗА ЧУГУЛА ТУДУГДА

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудугжулары даг-дүгү арыглаар фабриканың бирги эзлчээн ажыглалга киирер дээш бүгү-ле күжүн болгаш аргаларын салып ажылдап турарлар. Бо дээрге ак-довуракчы тудугжуларның эң-не харыысалгалыг сорулгазы болур. Оон-биле кады, электростанциядан фабрикага чедир одалга шугумун база кылып турар. Ам бо хүннерде аңаа одалга хоолайларын салыр болгаш эптеп кылыр ажыл түлүктеп турар.

ЧУРУКТА: хоолайларны эзилдириг аргазы-биле тудуштуруп турары.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

БИР КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮН

— Оюн Лагбаевич, чаржыптаалам че, кайвысыс ажар эвес?

— Че бе дизимзе, аштырбас мен, четпес-даа силер харын — деп, Сарыглар Сергейниң кыйгырыынга Оюн Калзан харыылайдыр.

— Чарышты эгелээрде ажылдың хемчээлин дугуржуп алырдыр. Шак бо азыгдан дуу ол азыгга чедир 14 метр чер. Ынчаарга бо хемчээлди 1 метр ажыр бедидир салып үндүрер. Хананың калбаа билдингир — 64 сантиметр-ле болгай. Ажылдың сорулгазы — бо-ла-дыр, Оюн Лагбаевич — деп, Сарыглар чанында турган хоочун тудугжуга чугаалады.

Оларның сорук кириишкинниг күш-ажылчы чугаазын дыңнап тура, оларны улам хей-ээт киирип — ажылдың түннелин мен үндүрер мен — дидим.

— Шынап, харын хемчээп саная комиссия сен бол, ажылдың шынарын база көөр эвес сен бе — деп, Оюн Лагбаевич чугаалады.

— Че, Оюн Лагбаевич, дуу ол азыгны салып киривит, бо удаада силер Салчак Чайдып-биле эш бооп алыңар, а мен Хертек Бичеоолду эш кылып алыйн, Сергей — деп чугаалааш, баштайгы эзилдиригни хүлээп ал-ла, ажылдап кирипти.

Демир деспилер долу эзилдиригнери болгаш туйбуларны көдүрер кранның башкарыкчызы В. Охотников үзүктелиишкин чок салып берип тур.

Дашчыларның ажыл-ижи изиг тулуктеп-ле тур. Эзилдириин дескилей салгылааш, туйбуларны эптеп салып турда, чүгле туйбуларны кырындан ток-ток кылдыр каккылаан даажы болгаш бичии болгаш-ла «шнурну көдүр!» дээш үннер бир-бир азыгдан дыңналыр.

Ажыл эгелээш каш-ла шак болган. Көөрүмге, оларның чанында хорумнадыр овааланы берген чыткан туйбулар арлы берген болду. Дашчыларның салган ханазы чоорту бедип үнүп-ле ор.

— Туйбу! Эзилдириг! — дээн уннер өйлеп-өйлеп чаңгыланыпла турду.

Мен оларның чанында кожа ажылдан тура, өөрүмнүң эрестиг күш-ажылын магадап көрүп турарымга, сагыжымга мындыг одуруглар кирип келди:

Чарыжыңар үре-түнүн
Чаныңарда көрүп тур мен.
Салып турар хананар-даа
Саадал чокка бедип-ле тур.
Калзан акый салган азыы
Хаяларлыг туруг-ла-дыр.
Сарыгларның үлүү база
Чалым ышкаш бедик-ле-дир.

— Ах, эрки аар, чүү деп тур сен моң, Ооржак? — дээш, Сергей хөглүг чаны-биле, база-ла шулуктей аарак хөөреп үнду:

Акың Сергей салып турда,
Адааннажыр кайызы боор?
Сарыгларның турган чери
Чалым хая — тудуг болур.

Шынап-ла, оларның күш-ажылга дадыккан холдары-биле салган ханазы бедип-ле бедип, оргаланы берген тур.

Күш-ажылчы хүн-даа төндү. Чарышты түннеп эгелединис. Олар ниитизи-биле 12 кубометр ажыг хананы салган болдулар. Тиилелге — Сарыглар-биле Хертектин болган. Оларның салганы 7 кубометр бичии-ле четпес болду.

— Аныяк шаам болза 2 — 3-даа силер хире оолдарга алыспас мен, ам биеэгим чок, кыраан-дыр мен, оолдар — деп, Оюн Калзан ойнай-сыдай аарак чугаалады.

Бир күш-ажылчы хүн бистиң бригадага бо хире эки үре-түннелдиг бооп доозулган. Бо болза «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң ийиги тудуг участогунуң 26-гы кварталда 48 аал ишти чурттаар № 4 бажыңының тудуунда Монгуш Очур-оолга удуртқан комплексилиг бригада-дыр. Ол бажыңның 4-кү каъдынын ханазын декабрь 25-те бүрүн доозар деп бедиткен хүлээлгени алгаш, боттоттарывыстың аравыста социалистиг чарыштыг ажылдан турар бис.

О. САМБУ,
дашчы.

Бригадир ажылындан дужурткен

(Чагаа парлаттынмаза-даа)

«Сүт-Хөл» совхозтуң Киров салбырының Хову-Аксында хойжу бригадазының бригадири Иван Зрелчиниң ажылында улуг четпестерни илереткен көдээ бижикчиниң чагаазы редакцияга келген.

СЭКП Чөөн-Хемчик парткомунуң секретары эш Д. Ондарның бистиң чоруткан бижиивиске харыылааны болза: бригадирниң четпестерин авторнуң илередип турары фактылар нургулайында-ла шын болуп бадытказтынган. Зрелчин бригадир тургаш онаашкан ажылынга харыысалга чок болганы хыналдаан илерээн. Ылаңгыя төрүүр хой бүрүзүнден чаш төлдү четче албайн келген. Ол ышкаш, ажылдан үндүртүп чораан кижилерни ажылга хүлээп ап турган.

Бо айтырыгны партия эге организациязының бюрозунга чугаалашкаш, Зрелчинни бригадир хүлээлгезинден дужүрүп, совхозтуң администрация черинден дилээн. Эге организацияның шиитпирин дирекция күштүг болдуруп, Зрелчинни ажылдан үндүрген.

Хуучулар хуралдары

Чөөн-Хемчик районда Чыраа-Бажы рабкооп тургустунган-ла ам ийи чыл ажып турар. Ол садыг организациязы (даргазы эш М. Доржу) чоннуң хереглелин хандырар талазы-биле эзлээн ажылдарны чорудуп келген. Оон шугумунда беш магазин, малчыннар турлагларында дөрт ларек, ийи пекарня болгаш автолавка ажылдап турар.

Бо чылдың тос айларында бараан саарылгазының планын рабкооп ниитизи-биле 118, белеткелдерниин — 127, аъш-чем кылыгларын — 102 хуу күүсеткен. Тус-тус магазиннер аайы-биле алырга, Чыраа-Бажының (эргелекчизи О. Дыртыына) — 118, Хорум-Дагның (Х. Сүндүп) — 112, Чыргакының (К. Сотпа) — 105 хуу күүсеткенин хуучуларның хуралы демдеглээн.

СЭКП обкомунуң V пленумунуң доктаалын күүсетпишаан, малчыннарга чугула хереглелдиң барааннарын чедирип, садыглаар ажылды рабкооп багай эвес организастаан. Демир орун, матрас, воорган, радиоприёмник, дааранар машина, стол, сандайлар, дорожка, хевис, шкаф, хеп чуур машина, мотоцикл дээш, өске-даа барааннарны эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге бо чылын 17926 рубльге хөйну сатқан.

Оон-биле чергелештир садыгның ажылында улуг четпестер база бар. Бо чылдың январь 1-де 3600 рубльдің өре-самчыгдалы болдунган турган болза, бо хүннерге чедир оон чүгле 1270 рубльди төлеттирген. Келген барааннарны магазиннерге деп эвес үлээр, чамдык барааннарның өртээн бижип көргүспес чүүлдер бар.

Рабкооптуң ажылдакчыларының ортузунга кижизидилге ажылының кошкаандан бухгалтер Чалдыг-оол арагалап, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээш, эш-хуузунуң судунга ийи удаа хөрээн көрдүрген болгаш судтуң шыңгыы хемчеглеринге онаажып келгенин хуралдың киржикчилери четпес деп демдеглээн.

Хуралга санал берген хуучулар рабкооптуң ажылында илерээн бүгү четпестерни дарый чайладырын шыңгыы негевишаан, ажылчы чоннуң хереглелдерин хандырарын улам-на экижидер, садыгның культуразын бедидер талазы-биле боттуг хемчеглерни алырын рабкооптуң баштаар черинге дагзып турганнар.

О. КАРАСАЛ.

* * *

Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунда хуучулар райпонуң даргазы эш Хомутовтуң болгаш колхозта магазин эргелекчизи эш Шипулиннің илеткелдерин боттарының хуралынга дыннап чугаалашкан.

Райпо 9 айларда бараан саарылгазының планын 101 хуу күүсеткен, эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге бо чылын 16 муң рубльдің бараанын чонга хөйну сатқан. Райпонуң сатыг четкизи эзлээн калбарын, оон шугумунда ийи магазин болгаш ийи столовая немешкен. Туран хоорайда садыгжыларның 12 аал ишти чурттаар ийи каът бажының тудуп турар.

Райпонуң садыг черлериниң арызында калбарган социалистиг чарышка дээре черни Туран раймагының болгаш Хадың магазининиң коллективтери эзлээн, үшкү кварталдың бараан саарылгазының планын олар кайызы-даа 105 хуу күүсеткилээн.

Оон-биле кады, кооператив өнчүзүн камгалаар талазы-биле райпонуң ажылында улуг четпестер ам-даа бар. Оон шугумунда өре-самчыгдал түүү 6490 рубль четкен. Бо четпес чорукту садыг ажылынга таварылга болуп кирген Н. Чехачева, Н. Утев олар болдурганнар.

Хадың магазининиң эргелекчизиниң ажылында үстүнде ышкаш өске-даа четпестерни дарый чайладырын, магазинге макарон, консерва ышкаш чамдык чугула хереглел барааннарын, тыва дыл кырында өредилге номнарын киирерин, чоннуң санал-онналдарын бижиир хомудал дептерин тургузарын райпонуң баштаар черинден хуучулар шыңгыы негээннер.

С. ДАНГАА.

Часка белеткел

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозу техника септелгезин кидин чоруда берген. Артельдің септекчилери 5 сеялканы, 2 аңдазынны, 35 илиирни болгаш «ДТ-54» деп бир тракторну холдан үндүр септээн.

Механизаторлар бүгү бар аргаларын санап көргеш, септезе чогуур бүгү тракторларның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин 1964 чылдың февральдың төнчүзүнге чедир доозар деп шиитпирлээннер.

Ноябрь 24-ке чедир 300 тонна өдекти тарылга шелүнче сөөртүп төккен. Ындыг-даа болза бо ажыл оожум чоруп турарын демдеглевес аргажок. Келир чылын эки дүжүттү өстүрерин чедип алырының база бир негелдези болза, тарылга шелүнге четчир санныг чемишчидилгени сөөртүп төгери болур. Амдыгааштан ону дажыглап төкпүшаан, айыттынган хуусаада шелче сөөртүрү чугула.

Х. МААДЫР-ООЛ.

Боттарының соңгукчуларында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады А. Кунаа-биле Кызылда көдээ ажыл-агыйның профессионал-техникитиг училищезинге соңгукчуларның ужуражышкыны болган. Депутат А. Кунаа чыылган соңгукчулар мурнунга бодунуң отчёдун кылып бербишаан, иштики, даштыкы байдалдың чугула айтырыгларының дугайын чугаалап берген.

В. Шойлаа.

* * *

Чоокта чаа Барыын-Хемчик парткому Кызыл-Мажалык культура бажыңынга профэвилелдериниң XIII съездизинге чораан — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, маадыр-ие болгаш мурнакчы хойжу эш Кандан Үрүле Шыыраповна-биле ужуражылга кежээзин эрттирген.

Кежээниң киржикчилери маадырның ажыл-амыдыралын болгаш оон Москвага профэвилелдериниң XIII съездизинге төлээге чораан көргеш, дыңнаан үүлдерин улуг сонуургалбиле дыңнаанар.

Кежээге сөс ап, чүве чугаалаан районнуң күүсекчи комитединиң культура килдизинің эргелекчизи эш Г. Доңгак, Кызыл-Мажалык 11 чыл школазының башкызы эш О. Нурзат, парткомнуң хереженнер ортузунга ажыл чорудар килдизинің эргелекчизи эш С. Очур болгаш өске-даа эштер маадырның болгаш районнуң мал ажылында кижилерниң кызымакай күш-ажылын, бо талазыбыле чедиишкиннериниң дугайын чугаалаанар. Ындыг ужуражылга хуралдары «Барлык» болгаш «Шекпээр» совхозтарның төптериниге база болгулаан.

«Шекпээр» совхозтуң Биче-Тей суурга болган ужуражылга хуралынга 300 ажыг кижи киришкен, Совхозтарга болгулаан ужуражылга хуралдарының ажылынга совхозтарның мурнакчы малчыннары, мал ажылының тускай эртемниглери киржип, маадырның ажылга арга-дуржулгазын дыңнап танышканнар. Бо болгулаан ужуражылга хуралдары болгаш кежээлер райпонуң малчыннарының ажылынга улуг ужур-дузалыг болган дээрзин малчыннар чугаалап турган.

М. ООРЖАК.

Күрүнени башкарышкан

«Найырал» совхозтуң саанчыларында боттарының мурнакчы чорудуп көргүзүп, бедиткен хүлээлгелерни албышаан, мал ажылының продуктулуун көвүдедир дээш ажыдап турар мурнакчылар эвээш эвес.

Чер-чер Советтеринге соңгулдаларбиле холбаштыр эрге-чагырганың органнарынга чоннуң эң дээре оолдар, кыстарын депшидип турар үеде, Үрбүн салбырының сүт-бараан фермазының коллективи мурнакчы саанчы Ш. Мижит-Доржуну чоргаарал-биле адаан. Ынчангаш ону Улуг-Хем район Советиниң депутадынга соңгаан болгаш бөдүүн саанчы күрүнеге хөрээн эргелеп башкарар бедик алдарлыг болган.

Шивит Доңгаковна өөрүнүң саналоналын кичээнгейлиг дыңнап, ындыг улуг идегелге сагыш-сеткили хайныгын, улам-на күүсениишкиниг ажылдаарын бодунуң хүндүлүг хүлээлгези кылдыр ыяк шиитпирлеп алган. Ажыл-ишке черле кежээ дирткен саанчы бодунга быжыглаттынган инек бүрүзүнден хөй сүт саалдазын чедип алыр дээш эгезинден тура-ла бедик темпилиг ажылдап эгелээн.

Саанчының сагыш салыр үүлдери-ле хөй: инектиң ажаалга-чемгерилгези, оларның турар черин арыгсилиг болдурары, саалданы чогуур үезинде чорудары дээш черле канныктар», хана солуннары өй-шаанда үнүп, колхоз бүдүрүлгезинде мурнакчы дуржулганы нептерериниге болгаш ажыл, амыдыралда четпестерни сойгалап илередириниге шиитпирлиг күш апарган. Тараа ажаал алыышкынының үезинде болгаш күскү чер аңдарылгазының үезинде партия организациязы хана солуннарны болгаш агитхуудустарны шалыпкыны-биле үндүрүп, аңаа Түлүш Оспан-оол, Тадар-оол ышкаш механизаторларның болгаш хөй-хөй саанчыларның дуржулгаларын чырыдып тургулаан. Сүт-бараан фермазында көргүзүг самбыразы доктаамал үнүл, саанчыларның ажылының түннелин хүннүң-не көргүзүп турар.

Мал ажылында турар колхозчуларның күш-ажылын чиигедир талазы-биле чаа, эгелекчи чорук база тыптып үнген. Сүт-бараан фермазында өдек аштаар тускай транспортөрну тургускан. Бо чогаадыкчы, чаа түүлүү эгелекчилери — коммунистер И. М. Щенов, И. П. Кононенко болгаш В. К. Зуев олар болган.

— СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң соонда бисте идеологтуг ажылдың эжижиишкини көскү апарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү-даа өзүп эгелээн, оон сагылга-чурумун үрээр чоруктар-даа эвээжээн. Черле ынчаш, бистиң бүгү-ле ажыл-иживис чаа байдал-биле шуудан эгелээн — деп, партия организациязының секретары эш М. И. Моллеров сеткил ханып чугаалап турар. Шынап-ла, ол колхозтуң баштаар чери болгаш хөй-ниити организациязының ап чоруткан ыңдыг чаа, эгелекчи хемчеглери эки түннелдерни бере берген. Эрткен чылын «Тиилелге» колхоз мал ажылының продуктуларын белеткээр болгаш ону күрүнеге садар талазы-биле планын ыракта күүсетпээн турган болза, ам бо чылын колхозчулар алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткеш, пландан ажыр 13 тонна сүттү күрүнеге садар деп хүлээнгеннер. Ам эзт планын чедиишкиниг күүседип турар.

Мал ажылы колхозту мурнакчы ажыл-агыйларның деңнелинге чедир көдүрүп болур деп чүвени эки билгеш, колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы ынаар кол кичээнгейни салып турар. Ынчангаш хөй бүрүзүнден 2,9 кг дүктү кыргын алган эш Салчак Логулбай, үс баш төрүүр хойдан-на 87 хураганны ажаап, хой санындан 2,8 кг дүктү кыргын алган эш Док Хуурак ышкаш мурнакчы колхозчу коммунистерни мал ажылынче чоруткан турган. Ам фермада Сат Хепне, К. С. Сугаракова, А. Ф. Дунисова ышкаш саар инек бүрүзүнден 1400—1500 литр сүттү саап алган мурнакчы саанчылар ажылдап турар. Хову ажылында болгаш колхоз бүдүрүлгезиниң өске-даа адырларында мурнакчыларның саны өзүп турар. Ам үеде төп сүт-бараан фермазы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш демисежип турар.

Колхозта партия организациязы, бүгү коммунистер күш-ажылдың сагылга-чурумун улам быжыдар, хөй-ниитинің корум-чурумун үлегерлиг болдурар дээш шыңгыы демиселди чорудуп турар. Бо аразында эш-хуузунуң суду хөй-ниитинің чурумун үреп, хулиган чорук кылган Капустин, Федосов, Лунев болгаш өскелериң-даа хөрээн көрүп, оларга шыңгыы харыысалганы хүлээткеп.

Колхоз баштаар чериге болгаш партия организациязынга ында партия-күрүне контролюнуң дузалаар бөлүү (даргазы эш И. М. Щенов) эки дузалажып эгелээн. Оон саналы-биле ол ажыл-агыйда мал чеминиң байдалын катап хынаар болгаш колхозтуң чериниң кижилериниң хууда кескен сигенин эгидип алыр ажылды чоруткан.

ООН-БИЛЕ ЧЕРГЕЛЕШТИР «Тиилелге» колхозта кижилер-биле ажылда бар турар чамдык четпестерни айтыры чугула. Бүгү удуртур ажылдакчыларның болгаш тускай эртемниглериниң база Суш суурда интеллигенцияның идеологтуг ажылга шупту идепкейлиг киришкен турарын партия организациязы ам-даа чедип албаан. Колхозта 13 кижилиг лекторлар бөлүү дыка көшкак ажылдан турар. Агроном эш Перминов, 8 чыл школазының директору эш Клименков ышкаш чамдык эштер чон ортузунга политиктиг илеткелдерни, лекцияларны ам-даа кылбайн турар, лекциялар, беседалар чорудуларынга башкылар ховар киржип турар. Көдээ ажылагый темазынга болгаш мурнакчы дуржулга дугайында лекциялар дыка эвээш. Колхозта клуб болгаш библиотека ажылдакчылары ам-даа чаа өзу-биле ажылдавайн, фермаларга болгаш хойжуларга ховар чедип турар. Улусчу дружина (командири эш А. Г. Стрелов) база багай ажылдан турар. Ол хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар-биле дыка көшкак демисежип турар. Чамдык коммунистер безин боттары күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, өскелерге багай үлегер көргүзе бээр чоруктар бар. Чижээ, колхозтуң кол агроному коммунист эш В. Г. Плотницкий хөй-ниитинің, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, арага ижип алгаш, ажыл шагында машина адаанга ужуп калган чыткан. Тускай эртемниг комсомолчу эштер: агроном Перминов, механик Туренко олар шош-содаа үндүрүп, бир колхозчуну эттеп каан түүл база бар.

Ында партия организациязы (секретары эш М. Н. Моллеров) идеологтуг ажылга хөй-ниитичи эгени ам-даа эки деткиивейн, суурнуң интеллигенциязын ол чаагай хереке бүрүн киириштирбейн турар. Суурда 18 башкыларның улуг кезии кандыг-даа хөй-ниити даалга чок бооп турарын чүгле оон-биле тайылбырлап болур. Ыраккы одарларда малчыннарның дугайында өзулуг партийжи кичээнгей ам-даа четпес.

«Тиилелге» колхозта идеологтуг ажылдың үстүнде айыткан четпестерин дарый чайладып турган, ажылчы чонну коммунистиг өзуга кижизидер хереке ам-даа чаа чедиишкиннерни чедип ап болур аргалар ол партия организациязында бар.

Н. ЧИЧИНИН,
СЭКП обкомунуң инспектору.

Чоннуң культурлуг негелделерин хандырар

Бистиң партиявыс болгаш чазаавыс ажылчы чоннарның культурлуг негелделерин хандырарын эжижиденче кичээнгейин үргүлүү угландырып келген. Ындыг турда-ла чамдык совет органнар болгаш ажыл-агый удуртукчулары бо чугула негелдени хереке албайн, ажылчыннарның, колхозчуларның культурлуг, арыг-шевер чуртталгазының негелделерин хандырбайн турарының фактыларын бижикчилер хөйү-биле илередип турарлар.

Барыын-Хемчик районнуң «Тээли» совхозунуң бирги салбырының төвү Ээр-Хавак суурга чунар бажың 1961 чылдың чазынында-ла хагдынган чорукту бижикчи Д. Хертек чагаазынга демдеглээн.

Ол совхозтуң удуртукчулары болгаш Тээли көдээ Советтиң күүскому суурнуң чунар бажының дөрт чыл дургузунда ажылдатпайн, чоннуң чөптүг негелдезин бо хире үр үеде хандырбайн келген.

Бо суурда эмнелге салбыры чүгле медицина ажылдакчызының чедиишпезинден база-ла 1962 чылдан бээр хагдынган. Чурттакчылар эмнелге дузаламчызын алыр дээш Тээли суурже хүн-бүрү шуужуп-ла турарлар.

Суур чаагайжыдылгазы база барык уттундурган. Ында кудуктар, арыгланыр черлер чок, оон турژук мурнунда колхоз конторазы турган үш өрээл улуг бажыңның болгаш хөй күштү, акша-хөрөнгини үндүрүп турган тутқан улуг гаражтың соңга рамалары үрелгилээн турары харааданчыг деп, автор оон ынай чугаалал турар.

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артелиниң төвү Бажың-Алаак суурнуң чурттакчылары чыл бүрү улам-на көвүден турар. Ындыг турда-ла колхоз баштаар чери, көдээ Совет арыг-шевер чуртталга талазы-биле чоннуң негелдезин чедир хандырбайн турарын бижикчи М. Өргүмүү шугумчүлээн.

Суурда бир угда 6 — 7-ле кижи кирер чөгенчиг бичии чунар бажыңның иштинде 3—4-ле таз бар. Неделяда ийи-ле катап изидер ол чунар бажыңга чеже кижи чунуп болуруд? Оон иштинде электри чырыткы чүге чогул? деп айтырыгны колхоз даргазы эш Доктугунуң мурнунга бижикчи чөптүү-биле салган.

«Улуг-Хая» совхозтуң Алдыы-Шынаа сүт-бараан фермазында чунар бажың аңаа колхоз турда-ла туттунган турган. Ындыг болза-даа ол үр үеден бээр ажыглаттынмайн келген. Ону септедирин ферма эргелекчизи эш Борисов бүдүн чыл дургузунда аазап келзе-даа, оортан түү-даа бүтпээп чорукту бижикчи К. Сагаан-оол айыткан. Чунар бажыңны эң дүрген септээрин ферманың бүгү ажылдакчыларының мурнундан бижикчи негээн.

Ол-ла районнуң Жданов аттыг колхозунуң төвү Чөдураа суурда колхозчуларның чунар бажыңының септелгезинче ол колхозтуң удуртукчуларының сагыш салбайн келгенин эш Н. Сундуй-оол шугумчүлээн. Бир угда 10 хире кижи кирер бичии чунар бажыңны чылыглаваанындан кышкы үеде аңаа кижилериниң чунар аргазы чок болган. Бо четпес байдалды чайладып, колхозчуларның чөптүг негелдезин хандырар талазы-биле шиитпирлиг хемчегни алырын колхозтуң баштаар черинге бижикчи саналдаан.

— Таңды районнуң Балгазын суурда — республикада улуг колхозтарның бирээзи «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң төвү. Ында механизация училищези, ортумак школа, эмнелге, библиотека дээш, культура-чырыдыышкынның өске-даа албан черлери бар.

Суурнуң чурттакчыларының культурлуг негелдезинің бедээнин барымдаалааш, Балгазын сельпозунуң баштаар чери Советская кудумчузунда бир эрги бажыңга парикмахерскаяны ажыктан хирезинде-ле, аңаа ажылдаар мастерни үр үе иштинде тыпаан чорукту эш Ч. Маадыр-оол бодунуң чагаазынга илереткен.

Ол-ла бажында көдээ суурнуң гостиницазы бар. Оон эргелекчизи ында парикмахерскаяга келген кижилерге: — мастер чок, ээн чер-дир бо — деп, үүн бүрү тайылбырлаарынга-ла өйлежип турарын автор база демдеглээн.

Сельпо баштаар чери чоннуң үүнге дыңнангыр болуп, бодунуң парикмахерскаязын ажылдадыр талазыбиле шиитпирлиг хемчегни алыры күзенчиг болуп турар.

КУЛЬТУРА АМЫДЫРАЛЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИНДЕН

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы

Республиканың кинофильмнер тарадыр конторазының реклама тургузукчузу Ольга Афанасьевна Успенская — ол коллективтин эң эки ажылдакчыларының бирээзи. Кинофильмнерни өй-шаанда шын хуваан чорудар, оларны камныг эдилээр болгаш кино көргүзүлгезин канчаар боттандыра талазы-биле организакчы ажылды ол билдилин-биле организастап турар. Ол — биче сеткилдиг, ажыл-хераа дээш сагыш-сеткили ажыг чоруур кижи. Ылаңгыя Ольга Афанасьевна Кызыл хоорайның кинотеатрларының ажылд

„ШЫННЫҢ“ нашчыкчуларының ЧАГААЛАРЫ

Арын № 41

Мал кыштаглаашкынынче бүгү күштү угландырган

Ниитиниң малын менди кыш ажырары дээш ажыл-чорудулга партия эге организациязының, көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чериниң кичээнгейиниң төвүнде тургустунган. Мал кыштагладыышкынының дугайында айтырыгны коммунистерниң ниити хуралынга чугаалажып көрген болгаш ол талазы-биле чогуур шиитпирни үндүрген. Алдыпган хемчеглер дээштиг болганы-ла илден. Малчыннар, бригадирлер, фермалар эргелекчилери, мал ажылының түскай эртемниглери, актив шиитпирни күүседир дээш чүткүлдүг ажылдаанныр.

Кышка белеткелдер доозулган соонда, шээр мал 21, бода мал 11 боданнарда кыштаглаан. Малчыннарның бажыңнарын тудары болгаш септээри, 7 кезек черде чаа кыштагларны белеткээри доозулган. Ам малдың кышкы байдалы эки.

Тудуг бригадазының эш Түмен-Байырга удурткан звенозу, Шарланда үшкү хойжу бригада (бригадири эш Опал-оол) Сесеге ховузунда бригаданың чаныи орта 100 саар инекке чаңгыс аай хевирлиг чаа кажааны тудуп дооскаш, ажыглалга киирген дораан-на, 150 аныяк инек кирер база чаңгыс аай хевирлиг кажааны тутканы. Үшкү хойжу бригаданың кежигүннери Кызыл-Бутта кажааны кылырында эки ажылдаан.

Хөй чылдар дургузунда өшкү кадарып келген эш Сергежик бо чылын мал кыштагладыышкынын эки чорудуп турар. Оът-сиген хирелиг үнген, кандаашкынныг чыл болуп турза-даа, 10 тонна сигенни кезип белеткээн. Иймеде улуг кыштаан ол септээш, бодунуң эки-туразы-биле өске кодан хойга берген. Хойжу бо бергезимээр чылдың байдалын көргеш, өшкүлеринге өске кыштагны белеткеп албышаан, бодунуң кыштаан хостап бергени медерелдиг чорук болур. Эш Сергежик колхозунуң одар-белчиирин камныг чарыгдаар сорулгага угландыр өшкүлери-биле кады 47 аныяк инекти ажаап кыштаары-биле хүлээп алган. Ол аксеткилдиг колхозчунуң ниитиниң хөрээнге бердинген чоруун демдеглээри чугула.

Шарланда болгаш Дүвүренде хойжу бригадалар, мыйыстыг бода малдың кадарчылары мал чемин хөйү-биле белеткээн. Хойжу Х. Тазар-оол 1964 чылда 541 хоюндан 541 хураганны доруктурар, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү алыр деп социалистиг үлүзөлгени албышаан, ийиги хойжу бригаданың хойжузу эш Амырбитти социалистиг чарышка кыйгырган. Ол ышкаш хойжу Х. Күдерек 1964 чылдың дургузунда бүгү-ле төрүттүнген хураганнарны менди өстүрер, хой санындан 2 кг 500 грамм дүктү кыргып алыр деп хүлээлгени алгаш, ийиги хойжу бригаданың хойжузу Х. Саспык-оолду чарышка кыйгырып турар.

Ол хойжу бригаданың төп турлаа чаагайыттынган, чуртталга бажыңнары четчир. Ында кудук-даа, чунар бажың-даа бар. 2000 хой ийи улуг кажаа-биле хандыртынган. Хой хураганнап эгелээн. Баштай төрээн 12 хойнуң 12 хураганы менди алдынган. Хойжу М. Маадыр-оол 1327 хойну тарып боозаткан.

Партия организациязы малчынарның ортузунга партийжи-политиктиг, агитас-массалыг ажылдарны боттандырары-биле кышкы үениң байдалынга таарыштыр ол ажылды эде тургускан, агитаторларның составын чаарткан. Агитколлективте 64 агитаторлар болгаш лекторлар бөлүүнде 21 кижи ажылдап турар. Эки билиглиг коммунистерни болгаш өске-даа активтерни пропаганда, агитация ажылында быжыглаан.

Партбюро, артель баштаар чери колхозтуң бүгү малчыннарының чөвүлел хуралын эртиргген, аңаа мал ажылының айтырыгларын шиитпирлээн. Тус-тус бөлүктерге малчыннарның хуралдары база болгулаан. Малчыннар бүгү байдалды чугаалашкан болгаш четпестерни дарый чайладырын саналданнар.

Малчыннарның негелделерин артель баштаар чери, партбюро өренин көргеш, чамдык харысалга чок, онза салгаа кижилерни ниитиниң мал ажылындан үндүргүлээн, мал ажылын механизастаар дугайында саанчыларның, кадарчыларның чөптүг шүгүмүлелдерин амыдыралга боттандырары-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган. Механизаторлар коммунист М. Дажының, О. Байыртының удуртулгазы-биле төл сүт-бараан фермазын, хаван фермазын механизастаарының ажылын чорудуп турар. Ол дээрге ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринге, ооң продуктулуун бедиринге онза чугула үүл болур.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунда партия эге организациязының секретары.

Чээрби чыл болурунга уткуштур

Чылдар болгаш кижилер

Украинаның Ровно хоорайын фашистиг эжелекчилерден хостаары-биле шавар халдаашкынны эгелээриниң медээзи—кызыл ракета дээрже дүндүүштели берген. Тыва эки-турачыларның эскадрону бурунгаарлап кирипкен.

Немецтер Совет Армияның кезекчеринге улур артык күштү аңаа мөөнүзөн-даа болза, совет шериглериниң күчүдүг бурунгаарлаашкынынга таварышкаш, аткаарлаан. Тыва эки-турачылар темир орук белдиринге турумчаан бөлүк немецтерни узуткааш, хоорайга хамыкты мурнай чеде бергеннер. Хоорайның чурттакчылары байыр чедирип, уттундурбас өөрүшкүзүн илередип турганнар.

Оон бээр удавас 20 чыл болур. Ол тулчуушкуннуң киржикчизи, ам Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунда теве кадарчызы Михаил Куумаевич Дөнчүн чоокта чаа Ровно хоорайның № 19 школазының 6 «а» класының пионерлериниң чагаа алган.

Аныяк ленинчилер колхозчу Дөнчүнге мынчаар бижээннер:

«Хүндүлүг ажыыс Михаил Куумаевич» Бистиң хоорайыыс Ровнону немец-фашистиг эжелекчилерден хостаандан бээр удавас 20 чыл болурун билир болгай силер.

Бистер, Петр Григорьевич Гончаров аттыг пионер отрядының пионерлери, Ровнону хостаанын демдеглээри-биле «Олар Ровнону хостааннар» деп музей-булуңну организастаарын шиитпирледивис. Бистиң хоорайыысты хостаанынга хамаарышкан чуруктардан, ол ышкаш бодуңарның амгы ажыл-херээңер дугайын бижээш, чорударыңарны диледивис.

Пионержи байыр-биле.

Гончаров аттыг отрядтың пионерлери».

Ыраккы Украинадан келген чагаа бөдүүн колхозчунуң өөрүшкүзүн хайныктырган. Дайынчы алдарның чылдары ооң бажынга кире хонуп келген: Ровнону, Дубнону сактып, адын доктаадып албааны суурлары, хостакчыларны уткаан улуг-биче акы-дунма украин кижилер, дайынчы өөнүктери...

Михаил Дөнчүн бодунуң бичии өөнүктеринге дараазында чагаа-биле харыылаан:

«Эргим уруглар! Чагаа бижээниңер дээш чүректиң ханызындан четтирдим! Силерниң дилээңер ёзугаар элээн каш чуруктарны чоруттум. Фронтудан тайбың күш-ажылга ээп келгеш, төрээн колхозумнуң теве малын 12 чыл иштинде кадарып келдим. Колхозчу амыдырал шынап-ла байлак, чаагай-дыр, ону деңнээр сес тыппас мен. Силерниң чоруткан чагааңар үш дапкыр күш-биле ажылдаарымны меңээ хүлээдип турар, ону ынчаар күүседир-даа мен. Силерниң чагааңар дээш база катап четтирдим уруглар, коммунизм тургузуушкунунуң херээнге эки өөредилге, чурум сагылга-биле үлүүнерни киириңер!

Байыр-биле Михаил ДӨНЧҮН».

Фронтучу-биле пионерлериниң аразында чагаа солчуушкунун мооц-биле доозуп каап болур турган, ынчалза-даа Михаил Дөнчүнүн ажыл-ижиниң дугайын маңаа айтыры артык эвес.

Кажан М. Дөнчүн бодунуң мергежээн ажылын хүлээп ап турда, «Чодураа» колхозка 91 теве турган. Ол 12 чыл иштинде төрээн колхозунга 278 бодаганны менди өстүрүп берген болгаш чыл санында барык 1 тонна хире үнелиг теве дүгүн күрүнеге дужаап турган. Эт планынга киириштир чылдың-на 20-ден 50 чедир аданнарны дужаап келген.

Дайынчы алдарның болгаш күш-ажылдың гвардейжизи М. К. Дөнчүнүнүң ак-сеткилдиг ажылын үнелеп көргеш, ону Тес-Хем парткомунуң болгаш райкүүскомнуң хүндүлел бижии-биле ийи удаа шаңнаан. 12 чыл иштинде эки ажылы дээш эш Дөнчүнүң колхоз баштаар чери 10 баш чаш мал-биле база шаңнаан.

Колхозчунуң одарда өөнге азы суурда бажыңына кире бээрге, ооң каас-шинии аажок: приёмник, хевис, демир оруннар... Михаил Дөнчүн бодунуң хөй чылларда чыып келген күш-ажылчы акшазы-биле чоокта чаа «Волга» деп машинаны садып алган.

ЧУРУКТА: Михаил Дөнчүн.

А. АИР.

Фотозу авторнуу.

ТАЙГАДА СУУР

Эрткен чылдың күзүнүнде № 834 тудуг эргелелиниң бөлүк тудугжулары маңаа чедип келген. Ынчан борта шыргай арга турган. Ис баспаан чаа черге чедип келген тудугжуларның мурнунга тудуг-септелге пунктузун тудуп тургузар сорулга салдынган турган. Ак-Довурак — Абаза оруу ажыглалга кирген үеде бо пунктунуң ажылчыннары ону аштаар, хайгаараар, септээр ужурлуг. Тудуг салбырының начальнигинге Г. Способин томуйлаткан.

Улуг эвес коллективтиң кылза чогуур ажылдары-ла хөй. Бир дугаарында-ла олар боттарының тур чурттаар черин кылып алыр ужурлуг турган. Ол ажылды тудугжулар кыска хуусаа иштинде дооскаш, дараазының кол тудугларынче кирген. Үр-даа болбаанда 16 квартиралыг ийи бажың бедип үнүп келген. Ол үеде тудугжуларның ийиги, ооң соон дарый үшкү бригадалары организастаттынган. Баштайгы белеткел ажылдарының үезинде Ш. Орус-оолдуң үшкү бригадазы тергин кызымак ажылдаан.

Кызыл-Мажалыктан элээн ыракта, Ак-Довурак—Абаза оруунуң чоогунда бо чаа черге баштайгы үеде түгле 60 кижи чурттап, ажылдап турган болза, ам бүгү чурттакчылар 1000 ашкан. Чаңгыс чадыр-даа чок турган мындыг шыпшың арга иштинге чаа ажылчын суур тургустунуп кээрин ким билген боор. Бо дээрге тудугжуларның кайгамчык тиилелгези-дир. Суурнуң чурттакчылары делгем бажыңнарлыг болган. Чоокта чаа безин 30 өг-бүле чаа оран-суурну алган болгай.

Тайгада чаа туттуиган бо суурда ам эге школа база ажылдап турар. Мында магазин болгаш ажылчыннарга столовая база бар. Оон ыңай 70 олуттуг уруглар сад-яслизи ам удавас туттунар. Ам кайызынга-даа 52 аал чурттаар ийи бажыңның сөөлгү ажылдары чоруп турар. Суурнуң чоңу Октябрьның 46 чыл оюн таварыштыр чараштыр туттунган делгем клубту база белекке алганнар.

Чоннуң кадыын камгалаары-биле эмчи пунктузун тургускан болгаш ийи фельдшер-биле бир эмчи ында кызымак ажылдап турарлар. Олар ам дээрезинде биче хемчээлдиг бажында турза-даа, удавас чаа эмнелге бажыңынче көжер.

Ш. Орус-оолдуң, А. Майоровтуң, А. Иванковтуң тудугжу бригадалары-биле чергелештир туттунган бажыңнарның иштики ажылдарын кылыр-биле эштер Привалов, Аңгыракпан баштаан звеноларны база тургускан. Бажыңнарның печкаларын А. Федоренчик шалыпчы кылып турар.

Чаа суурнуң чоогунда аргага ажылчыннарның балды, хирээзиниң даажы хүнну бадыр диңмиреп келир, а кежээ ооң кудумчуларынга ыры, хөгжүм куттулуп келир.

В. ОКОРОКОВ.

Барыын-Хемчик.

ХОЙЖУ ДЕПУТАТТАР

«Тере-Хөл» колхозтуң төвүнден 60 ажыг километр Алдыы-Балыктыг деп черде № 2 хойжу бригада бар. Үк бригаданың мурнакчы хойжузу эш Дамдын Чоп болза Тес-Хем район Советиниң депутады болгаш идепкейлиг хөй-ниитичи болуп турар.

Эш Чоптуң эки ажылын колхозтуң баштаар чери үргүлүү мактап, ооң бодун каш-каш удаа шаңнап келген. Чоннуң идегелин чүткүлдүг күш-ажылы-биле болгаш хөй-ниитичи идепкейи-биле чедип алган эш Чоптуң ол черниң соңгукчулары район Советиниң депутадынга ийи удаа улаштыр соңгаан. Эш Чоп ол идегелди эки күүседип, соңгукчуларның мурнунга депутат ажыл-чорудулгазының дугайында отчёдун кылып берип турар.

Эш Чоп малчыннарга кино көргүзүглерин организастажып, боду хойжуларга беседалар кылып берип турар. Ол бодунуң коданында 400 ажыг хойнуң тарын боозадылгазынга идепкейлиг киришкен болгаш тарын боозадылга пунктузун арыгсилиг тургузуп турар.

С. СЕРЭЭДИР.

* * *

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң Ак-Эрик участогунуң Нарын деп черде № 3 бот-орулга-чарылгалыг хойжу бригадазының бригадири Хайын Эренчинович Соян ол хүлээлгени ам үш чыл дургузунда үлегерлиг күүседип турар.

Коммунист эш Соян бодунга онаашкан бүгү-ле даалгаларны эки күүседип келгени-биле бүгү-ниитиге хүндүледип, көдээ Советтиң депутадынга дөрт удаа улаштыр соңгуткан. Соңгукчуларның негелделеринге сагыш човангыр болуп, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг кереглелдерин хандырар дээш чүткүлдүг демисежин келген эштериниң бирээзи ол болуп турар.

Эш Соянның удурткан хойжу бригадазы мал кыштаглаашкынынга эки белеткелдиг ужурашкан. Кыштаг бүрүн септеттинген болгаш 100 ажыг тонна сигенни кыштагже көөртүп алган.

Ак-Эрикте колхозчу суурну үндезилеп туткан тудугжуларның бирээзи эш Соян болуп турар. Ооң удуртуп турганы тудугжу бригадазы школалыг, эмнелгелиг болгаш культурачырыдыышкын албан черлерлиг ол чаа суурну чаагайжыды туткан.

Чоокта чаа болуп эрткен партиянның Тыва область конференциязы эш Х. Э. Соянны СЭКП өбкомунуң кежигүнүнге соңгаан.

Ч. СҮЛЬДҮМ.

Малчыннарже сагыш салыр

Малчыннарның культурлуг амыдырал-чуртталгазын улам экижидер талазы-биле Каа-Хем районнуң ажыл-агыйлары боттуг хемчеглерни ап келген. Районнуң колхозтары боттарының малчыннарынга бо чылын 50 чуртталга бажыңын тудуп бербишаан, 130 бажыңны септээн. Ол ышкаш 58 бажыңны радиожуткан болгаш 36 бажында электри чырыын киирген. Райүлетпүр комбинады бажың херекселдерин малчыннарга садары-биле белеткен турар.

Чедиишкиннер-биле кады четпестер база бар. Аъш-чем болгаш үлетпүр бараннары-биле малчыннарны ам-даа четпес хандырып турар. Районнуң элээн каш колхозтарының малчыннарынга автолавка ийи ай иштинде барбаан. Автолавка дамчыштыр номнар, солуннар, журналдар садарын баа организаставаан. «Коммунизмче орук» колхозтуң 30 — 40 км ырак черлерде туруп турар А. Чаган-оолдуң, И. Холбынның, И. Голубцовтуң база өске-даа малчыннарының бажыннарында радиоприёмник чок. Ол ышкаш «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хойжузу А. Баянның, С. Базарның, «Коммунизмче орук» колхозтуң малчыны эш Сундуй-оолдуң бажыңнарында радиоприёмниктерниң батареялары чок.

Малчыннарга медицина дузаламчызы багай организастаттынган. Чаңгыс-даа эмнелге пунктузунда малчыннарже үнериниң графиги чок. Чамдык колхозтарның удуртукчулары кыйка белеткелче улуг кичээнгей салбайн келгениден, элээн хөй мал кажаалары чылыглаттынмаан болгаш элээн каш малчыннарның кыштагларында чаш хураган тургузар чылыг кажаа чок. Оон-биле кады «Коммунизмче орукэ колхозта, «Октябрь 14 чылы» колхозтуң Терзигде хаван фермазында болгаш өске-даа ажыл-агыйларда клубтар, кызыл булуңнар чедир дериттинмээн, кыжын оттулар ыяжы база чок. «Коммунизмче орук» колхозтуң Сарыг-Булуң үүт-бараан фермазында, «Кызыл тук» колхозтуң Белбей фермазында кызыл булуңнар чок.

Малчыннар үр үениң иштинде кино көрбейн турда, оларның турлаларына чедип барып кино көргүзерин болгаш лекция, беседа чорударын кым-даа бодавайн турар деп чугаалаза чазыг чок. Кино көрүлдезинде кол четпестерниң бирээзи болза, кежуп чоруур киноларның механиктериниң малчыннарже үнериниң доктаамал графигин тургуспаанындан болур. «Коммунизмче орук» колхозтуң малчыны А. Чаган-оол эрги багай бажында чурттавышаан, чунар бажыны чок, суглаар чери чок болганындан хар эргизип, чем кылып турар. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң малчыны А. Баян база суг чок черде. Ол-ла колхозтуң бызаа ажаакчызы чеди уруглуг эш Долгар-оолдуң бажыңының соңгазының шили бузук, печказы үрелик.

Районнуң күүсекчи комитеди малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер талазы-биле үндүрүп келген шиитпирлериниң күүселдезин хынавайн турарындан, ыраккы турлагларда малчыннар ам-даа чамдык бергелерге таварышпышаан.

Н. ВАСИЛЬЕВ.

Назылап кырааңда ажаадыр

Бистиң совет чуртувуста кырганнар каяа-даа хүндүлүг. Кижи дугайында, ылаңгыя назылап кырааш, күш-ажыл кылып шыдавас апарган кырган кижилерни ниитилелдиг күүсели-биле ажаар болгаш тур үеде ажыл кылып шыдавастааннарның материалдыг хандырылгазының дугайында партия биле чазактың доктаамал сагыш салыышкынының бир чижээнге назылап кырааң инвалидтер бажыңын Каа-Хемниң Бай-Сөөтте тургусканын чугаалаарга-ла четчир.

Кырганнар бажыңында ажыл кылып шыдаар аргазын оскунган улуг назылыг кижилерни ажаан, азыран турарын карак-биле көрүп, аас-биле чугаалажып таныжарга, дыка-ла селун болду. Кырганнар бажыңы 1963 чылдың эгезинде тургустунган. Оон бээр үр эвес үе эртсе-даа, ында оран-бажыңнарның ыяк септеттинениң болгаш эки дериттингениң, таарымчалыг байдалдарның тургустунганын эскербейн баар аргажок. Улуг назылыг болгаш ажыл кылып шыдавас 60 хардан өрү назылыг 48 кижи кырганнар бажыңында чурттап турар-дыр. Оларның чурттап турар бажыңнарында бус-биле изидер одалга системазы тургустунган. Электри чырыткызы база бар.

Мурнуку эрткен үеде партия, совет, хөй-ниити, организацияларынга хөй чылдарның дургузунда ажылдап чораан болгаш оон-даа өске назылап кыраан кижилер күүселиниң күселиби-биле ажаадып турары ол-дур. Оларның кышкы, чайгы хептери шупту чаңгыс аай.

Белеткээн ынзы-бүрү чемнерни чем дажыкчылары оларга үргүлүү чедирип, сүттүг тыва шайны хөнектерге эккеп бээр. Таапкылаар кижилер кандыг таапкы тыртыксаан болдур, олар шупту белен бар. Кыргаан инвалидтер неделя санында доктаамал чунар бажыңнап турар. Чуггаш илиир-биле хере базып каан ак чоорганнарны оруннарынга чадып, иштики ак хепти чунар бажыңга кирген соонда, солуп кедип турар.

Олар айда 2 катап кино көөр. Солун номчулгазы, беседалар, тоол ыдары, тывызыктаары мырыңай үргүлүү. Ажаадып турар кыргаан кижилер амданныг болгаш хоолулуг чемнер-биле үргүлүү хандыртынып келген.

Аарыг таварышкан кырганнарны эмнеп экиртир болгаш хайгаараар эмчи Владимир Ойдуп, 2 медицина сестралары ажылдап турар. Кырганнарга медицина дузаламчызы чүс хуу халас. Эмчилер үргүлүү дежурныйлап, хүннүң чыгыы шинчилгени эртирип, аар аараан кижилерни Сарыг-Сепче болгаш Кызылче дүн-хүн-даа дивес, кончуг дүрген чедирип турар.

Күрүненің күселі-биле ажаадып турар кырганнар бир чыл болгаш-ла тускай шөлээлиг чер-чуртунга, төрелдеринге азы курорттарга, аржаанларга-даа баарлар. Чижээ, эрткен чайын Дус-Хөлге — 6, Чедер курортка —5, ынзы-бүрү аржаанларга 5 кижи дыштанып, эмнедип алган болгаш 7 кижи чер-чуртунга чораан.

Республиканың ынзы-бүрү булуңнарындан келген улуг назылыг кырганнар: Чөөн-Хемчиктиң Чадаанадан 80 харлыг М. Белек, Сүт-Хөлден — М. Дембирел, Бии-Хем районнуң Ээрбектен — О. Майынды, М. Чыдыгкыс, Тожу райондан — Кол Сувакпит, Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунуң Кундустугдан — 77 харлыг Өөлет Бичимей, 68 харлыг С. Дупшак, Таңды районнуң Межегейден — О. Дөндувай, Барыын-Хемчик районнуң Бай-Тайгадан — 79 харлыг С. Хүлер, Кызыл хоорайдан — 103 хардыг Матрёна Матвеевна Иванова, Таңды районнуң төвү — Бай-Хаак суурдан — 83 харлыг В. Петухов болгаш база оон-даа өске районнардан келген назылаан кижилер кырганнар бажыңында ажырадып, таарымчалыг амыдырап, чурттап турар.

Бирги, ийиги корпустар түс-түс өрээлдерлиг. Комната бүрүү даргалыг, арыг-шевер сагыш дээш социалистиг чарыштың хүлээлгезин алган. Кырганнар бажыңында 7 кижи составтыг кырганнар чөвүлели тургустунган. Арыг-шеверни сагываннарны болгаш хүн чурумун үрээннерни ол чөвүлелге чугаалажып көрө бээр, идепкейлиг болгаш өскелерге үлегер-чижектиг кижилерни мактап демдеглээр. Кежээлерде культура-массалыг ажылдар чоруттунуп, бөлүү-биле радио дыңнаар чорук организастаттынып турар. Инвалид О. Мандараа радиога дамчыткан чугула болуушкуннарны, чаа медээлерни допчулап бижээш, кырганнарга таныштырып турар. Кырганнар бажыңының директору О. Наксыл-оол, эмчи Ойдуп олар солун номчулгазын неделя санында үш катап чорудуп турар.

Ю. ДОРЖУ.

Бирги черни ээлээр дээш

Комсомолчу-саанчы Нина Байкара—Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозунуң малчыннарының аразында мурнакчыларның бирээзи. Ол хойну номчааш, чаа медээлериниң болгаш сөөлгү болуушкуннарның дугайын оңнуктеринге сеткилиниң ханызы-биле үргүлүү таныштырып турар. Ынак солуну — «Комсомольская правдадан» чаа үүлдерни Нина доктаамал таныжып ап турар.

СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш бүгү чурт белеткенген, Нина ол дугайын малчыннарга чугаалап берип, төрээн партиязының ТК-зының Пленумунга күш-ажылчы чедиишкиннер-биле ужуражырынче оларны организастап турар.

Комсомолчу, мурнакчы саанчылар Лена Седен болгаш Зоя Бориско ооң чаңгыс эп-сеткилдиг өөнүктеридир. Олар боттарының аразында социалистиг чарыштыг. Лена Седен сөөлгү үеде бирги черни ээлээн. Эрткен он айларда ол саанчы инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1700 кг сүтту саап алган. Нина Байкараның сүт саалдазының талазы-биле көргүзүү ооңуундан бичии-ле куду. Ооң ындыг байдалга таварышканы арай-ла хомуданчыг болбайнаан. Ындыг-даа болза, эки ажылдыг аныяк саанчы шак ындыг чорук дээш идепкейин кудулатпас.

Кажан Улуг Октябрьның байырлалының хүннеринде байырлал мурнунуң социалистиг чарыжының түннелин үндүрген турда, ол мынча деп чугаалаан:

— Мен комсомолчу кижи болганымда, сүт саалдазының талазы-биле бирги черни ээлээримни чедип алыр мен.—Бодунуң ажыл-мергежилинге ынак, төрээн совхозунуң дугайында улуг сагыш салып турар, шак ындыг кыска идегевейн барып болур бе? Чок. Аңаа идегээр ужурлуг. Ам совхозтуң малчыннарының сагыш салыышкыны кончуг улуг.

Кыштаглаашкын—тургузу азыралдың уезин эгелээн. Бо чылдың мал кыштагладыышкыны бергезимээр болур деп чүвени малчын кыстар билип турар. Мал ажаар кижилер мал чемнерин камнаар херек, кажааларның ишти чылыг, адаа кургаг турзун дээш ону хайгаараары чугула.

СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерни күүседири ам ең чугула сорулга ол. Совхозтуң малчыннарының калбарткан чарыжынга бирги черни ээлээри дээш олар шиитпирлиг демиселде туржуп турар.

ЧУРУКТА: Нина Байкара.

Сөзү болгаш фотозу **К. БЕЛОВТУУ.**

Тыва чемнерни белеткээрин калбартыр

Хөй чүс чылдарлыг төөгүзүнде тыва чон нарын болгаш амданныг ынзы-бүрү чемнерни белеткеп келген. Оларны белеткээрин чүгле хөрээженнер эвес, харын эр кижилер база билирлер. Чижээ, районнарның чонунуң хөй кезии манчы, хуужуурну, тыртканны, согажаны, а ол ышкаш ынзы-бүрү нарын мүннерни кылып билирлер.

Далгандан кылган боова, боорзак ышкаш нарын чемнер республикада калбаа-биле иептереп турар. Оларны чүгле тыва чон эвес, харын ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчылары база белеткеп билир апарган. Ол чемнерни хулинар болгаш кондитер кылыгларының делгелгелерине болгаш садыгларынга, ярмэркаларга-даа хөйү-биле үндүрүп келген.

Ындыг болза-даа боова, боорзак-биле чергелештир тыва чемнерниң иштинден ниитиниң чемненилге черлеринде ам чүгле далган үскен тыва мүнү ында-хаая чамдык черлерде белеткээн болгулаар, а өске бүгү нарын чемнер ам-даа калбарбайн турар.

Кызылдың столовааларында хөй чыл иштинде ажылдап келген болгаш тыва нарын чемнерни белеткеп билир эштер Моламдай, Апирел ышкаш өске-даа мергежилдиг поваллар өзүп турар. Ылаңгыя эш Моламдай болза, тырткан эттиг шөйүндү, согажа, шиштээн эт, хан, манчы, хуужуур, далган үскен мүн, быштак, сарыг шай дээш, өске-даа нарын чемнерни белеткээриниң аргаларын бодунуң өөрүнге тодаргайы-биле чугаалап турар.

Республикага тыва чемнерни белеткээрин калбартыр сорулга-биле ниитиниң чемненилге черлеринге үндезилээш, национал ёзу-биле дерип тургускан «Тыва» деп тускай чемненилге черин организастап тургузары чугула болгу дег. Ындыг чемненилге черинге баштай тыва кадрларны ажылдаткаш, тыва чемнерни белеткээриниң технологиязын практика кырынга сайзыраңгайжыдып болур повар кадрларны аңаа белеткеп болур болгай.

Ниитиниң чемненилгезинге тыва чемнерни калбаа-биле немеп киирери эргежок чугула.

И. ЕВДОКИМОВА,

республикаскойтуң инженер-технологу.

Дувуренчиг медээлер

Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң төвү Эрги-Барлык суур өзүп, чаагайжып турза-даа, ында кудук айтырыы шиитпирлеттинмээн. Суурда 8 кудуктарның чүгле ийиги ажылдап турар, өскелери ажаалгазы багайындан ажыглаттынмас апарган. Кудуктарның чаңгызыдаа ниити хууну чок, арыг-шевер эвес.

Чоонну арыг суг-биле хандырар ажылды көдээ Совет кажан шиитпирлээр ирги?

А. ЕВРОП.

* * *

Тес-Хем районнуң «Чаа орук» колхозунуң төвүнде эмнелге салбыры ажылдавастаан. Ооң ужурунда аарыгга таварышкан кижилер өске эмнелгелиг черлерже ийи-үш хонукта чоруур ужурга таваржып турар.

Эмнелге салбырын тускай эртемниглер-биле доктаамал хандырарын чоп негеп турар.

М. БАЛАНАЙ.

* * *

Балгазын санаторийиндe турарларының амыдырал хандырылгазында чедимче чок түүлдер хөй.

Ында тур-даа, үр-даа турарларның аңаа келген төрелдери-биле ужуражыр, ол чорумал кижилерниң хонар чери чок болганындан олар бергедээшкинге таваржып турар. Баш таарыыр чер тургустунмаан. Ылаңгыя үр болу берген кижилерниң идик, хеп септедир чери база чок.

Санаторийде турарларның амыдырал хандырылгазында чугула негелделерге холбашкан айтырыларны шиитпирлээри күзенчиг.

О. БАЗЫР-ООЛ.

* * *

Чадаананың эмнелге черинден Адар-Төштүң туйбу заводунда эмнелге салбырынга Зоя Данзы-Белекти фельдшер кылдыр чоруткан. Бараныың баштайгы үезинде ол чүгээр ажылдап турза-даа, сөөлгү үеде болунуң төлеп чок чоруун көргүзүп, чамдыкта арагалап алган-даа чорууру көстүр. Зоя Данзы-Белек Чадаана хоорайже чоруткаш, ийи-үш хонга бээрге, доктаамал сыкыртып, эмнедип турган кижилер хей черге үр маңаар ужурга таваржып турар.

Чоп ортузунга тайылбыр ажылыңда ол кылбайн турар болгаш эмнелге салбырында чамдык чугула эмнер чок. Чонга мынчаар бараан бооы болбас.

Л. ЧУГУР-ООЛ.

АКЫ-ДУҢМА СОЦИАЛИСТИГ ЧУРТТАРДА

ЧЕХОСЛОВАК НИКЕЛЬ

Чехословак индустриянын иштики болгаш даштыкы рынокче үндүрүп турар мун-мун кылыгларынга база бирээ — никель немежи берген. Словакияда, шапкын суглуг Ваг хемнин эриинде тургускан чаа никель заводу ала-чурт бүдүрүлгезинин ол үнелиг металлын чуртка берип эгелээнден бээр ийи ай ажып турар.

Металлдарнын Бжезаннарда әртем-шинчилел институдунун ажылдакчыларынын «электролизтин адазы» деп адап турары инженер Ян Едличка чехословак никельдин төрүттүнгенинин төөгүзүнүн дугайын биске мынчаар чугаалаан.

— Ол төөгү ындыг-ла кончуг үзүн әвес, ынчалза-даа берге төөгү чүве — деп, баштай әзилдирген никельди көргүспүшаан, Ян Едличка чугаалады. — Херектин ужуру чүдел дээрге, чехословак рудаларда никельдин хуузунун улуг әвес болуп турарында. Өннүг металлургияга билдингир болуп турар бүдүрүлгенин технологтуг аргалары ол руданы бөлбаазырадырынга мырынай таарышпас турган. Рудаларны байлакшыдары, а ол ышкаш металл бүдүрининн чаа аргаларын ажылдап кылыры херек турган. Чогумчалыг, үре-түннелдиг болгаш олла үеде камналгалыг аргаларны быжыг туруштуу-биле дилеп тывары әгелээн.

Кол ажылдар Бжезаннарда металлдарнын әртем-шинчилел институдунга мөөцнеттинген турган. Ол ажылга әртемнин өске-даа албан черлеринин ажылдакчылары киржип турган. Быжыг туруштуг болгаш шудургу чорук тиилээн: аммиак әзилдириин холуп тургаш, рудаларны байлакшыдарынын дыка камналгалыг гидрометаллургтуг аргазын ажылдап кылырын чедип алган. Ян Едличкага баштаткан бөлүк тускай әртемниглер никель бүдүрининн катодтуг аргазын саналдаан.

Чуртка баштайгы никель заводун дерип тургузары оон-биле кады әгелээн. Словак суур Середтин чанында заводтун корпустары бедип үнүп турар. Улус ажыл-агыйынга кончуг херектиг, хөй-хөй чылдарда даштыкыдан киир сөөртүп турган баштайгы никельди Серед бо чылдын августун төнчүзүнде берген.

— Бистин никеливис дээди шынарлыг деп амдыызында чугаалап шыдавас бис — деп, ол инженер чугаалады. — Бүдүрүлге-даа, аргалар-даа биске мырынай чаа үүл болуп турар, ындыг болганда чамдык карылгалар турар апаар чадавас. Кол чүве болза, никельдин бар болганы-дыр, оон шынарын бистер доктаамал әкижидер апаар бис. Әртемденнерниң, инженерлерниң, ажылчыннарнын күзениишкиннери ам олче угланган.

Илья МАСЛЕННИКОВ,
СӘТА-ның корр.

Дагларда электростанция

Солагай талазында чалым хая, а оң талазында — ханы чарык көстүп чыдар Арджеш хемниң шапкын суу ол ханы чарыктын дүвүнде шаагайнып чыдар. Орукту хаядан кезип турган кылган. Шаанда аңаа кокла орук безин чок турган деп чугаалажып турар. Орук хамаан чок, бут базыптар чер безин чок турган.

...Машина үзүн туннельче хап киирер, оон дораан-на даг кашпалын кежилген 30 метр үзүн дурттуг көвүрүг әгелээр, а оон соонда демги орук чер биле дээрниң аразынга база катап «астына бээр».

Даг хеми Арджештиң кашпалынга ол орукту кылыр дээш, тудугжулар хөй күш-ажылды, күштерни, а колла чүве—әрес-дидим болгаш мергежилдиг чорукту үндүрген. Ол орук февральдың 16-зы аттыг гидроэлектростанцияның туттунуп турар плотиназынга чедире бээр.

Бетон плотинаны далай деңнелиниден 830 метр бедик черде дерип турар. Хемниң Фәгәраш дагларындан шынааже чара шаап әткен тар кашпалын ол плотина дуглаптар. Оон түүнелинде чартык миллион күбометр суглуг чаа кылымал даг хөлү бар апаар. Румын тудугжулар мурнунда шак ындыг плотиналарны тудуп көрбээн дээрзин чугаалаар херек. Плотинаның бедии 165 метр болур.

Үүгле плотина әвес, харын электростанцияның боду-даа Румынияда эң-не онзагай болуп турар. Электростанцияның машиналыг залы ханы чер иштинге, даг хаяларынга турар. Суг турбиналарның хыртыңнарынга четкижеге чедир чер адаа-биле ийи километрни әртер. Ынчалза-даа сугнун чер адаа-биле чоруур оруу оон-биле дооступ калбас. База бир 12 километрни чер адаа-биле әткеш, суг база катап чырыкты «көөр» болгаш хемниң әрги унунче агыш киирер.

Турбинаны бүрүнү-биле ажылдадырынга чаңгыс Арджештиң суу чедишпес. Ындыг болган төлээде, колдуунда-ла Арджештиң адырлары болуп турар болгаш тудуп турар плотинаның адаандан ол хемче каттыжып кирип чыдар әлээн каш даг хемнерин чер адааның үзүнү 28 километр туннельдериниң дузазы-биле кылымал хөлге чедирип әккээр деп шиитпирлээн. Ол чорук турбиналарны таварып әртер сугнуң саныын ийи катап көвүдедириниң аргазын бээр.

Февральдың 16-зы аттыг гидроэлектростанция Румынияда эң-не улуг станцияларның бирээзи болур. Оон күүзү 220 млн. киловатт болур, тодаргайлаарга 1938 чылда туруп турган бүгү-ле румын электри станцияларының ниити күүзүнүң барык-ла деңкезии болуп турар. Ол станция чыл бүрүде 400 млн. киловатт-шак электроэнергияны бээр апаар.

Ынчалза-даа ук станцияның ужурдузазы оон-биле кызыгаарлаттынмайн турар. Плотинаны тутканынын түүнелинде Арджештиң суун чогумчалыы-биле ажыглаар чорук 100 мүн га хире үнүш-дүжүткүр черлерни суггарарынын, делгем шөлдерни үерлээшкинден камгалаарынын, румын найысылалды суг-биле хандырарын әкижидериниң аргазын бээр. Чазаглыг орукту кылган чорук электростанцияның чоогунда районнарның ыяш байлактарын чогумчалыг ажыглаарының болдунар аргазын бээр.

Электростанцияны дериири графикти дыка мурнавышаан, хайныышкынны чорун турар. Бетон заводун, плотинага бетон салырынга хереглээр кашпалды кежилдир аскылыг орукту чоокта чаа хуусаа бетинде ажыглалга киирген. Суг адааның ийи километр туннелин туткан. Ам плотинаны болгаш машиналыг залды дерип турар.

Тудуп турар электростанцияга эш Георге Георгиу-Дежке баштаткан румын удуртукчулар октябрьда кээп чораан.

Д. ДМИТРИЕВ,
(СӘТА).

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының сессиязы хагдынган

ПЕКИН. (СӘТА). Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының ийиги чыылдазының дөртү сессиязы декабрь 3-те Пекинге хагдынган.

Синьхуа агентилелдиң дамчыткаы-биле алырга, сессия 1963 чылда улус ажыл-агый планын болгаш күрүне бюджедин, а ол ышкаш 1964 чылда улус ажыл-агый планын болгаш 1964 чылда күрүне бюджединин төлевилелин бадылаан.

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралынын үшкү чыылдазынга төлээделге нормаларынын болгаш депутаттарны сонгуур чурумунун дугайында резолюцияны сессияның киржикчилери база хүлээп алган.

Барымдаа чок буруудадыышкын

ГАВАНА. (СӘТА). Кубадан Венесуэлаже боо-чепсекти чажыды-биле чорудуп турар дээр дугайында Венесуэланың чазааның нептередип турар меге, хоозун бодалын Кубаның Даштыкы херектер министерствозу шиитпирлиг буруу шапкан. Венесуэланың эриктеринден тывылган болгаш колдуу-ла америк бүдүрүлгенин боо-чепсектерин Кубаның революстуг чазаа кажан-даа садып албайн келген. Бир әвес ол боо-чепсекти херек кырында Венесуэлаже сөөртүп киргени шын болур чүве болза, ол дээрге, АКШ-тың төп разведка әргелелинге хамааржыр чепсек-тир деп, Кубаның Даштыкы херектер министерствозунун медеглелинде чугаалап турар.

Венесуэлаже боо-чепсекти киргген деп Кубаны барымдаа чок болгаш калчаалыы-биле буруудадып турар чорукту революстуг Кубага удур америк империализмниң болгаш оон айбычызы Венесуэланың президентизи Ромуло Бетанкурнун «чаа сүлчээзи» кылдыр медеглелде айтып турар.

Айыл чок чорук Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СӘТА). Айыл чок чорук Чөвүлели Мурнуу Африка Республиканың, чазааның чорудун турары сөөк-язы ылгаар политиканың дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн дооскан болгаш Норвегияның төлээлериниң киргген резолюциязының төлевилелин чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Мурнуу африка расистериниң чорудуп турары сөөк-язы ылгаар араагазыг политиканы узуткаарынче угландырган чамдык үүлдерни резолюцияда бижээн.

Мурнуу Африкада тургустунган байдал улустар аразында тайбыңны камгалаарынга шыңгыы моондахты чедирип, сөөк-язы ылгаар политика КНО-нуң кежигүнү болур Мурнуу Африка Республиканың хүлээлгелери-биле дүүшпес болур чорукче кичээнгейни Айыл чок чорук Чөвүлели ол резолюцияда көрүндүрүп база демдеглеп турар.

Мурнуу Африкага боо-чепсекти болгаш шериг херекселин бүдүрериннге хереглээр дерилгени болгаш материалдарны садарын база чедирил бээрин соксадыр деп бүгү күрүнелерни Айыл чок чорук Чөвүлели кыйгырып турар.

Совет Конституциянын хүнүнге алдаржыткан спорт эки-тура ниитилелдериниң чыынды командаларынын хаактыг эстафетазы әткен дыштанып хүнде болуп әткен. Маргылдаа 4—5 километрге болган. Аная хереженнериниң алды, оолдарның 14 командалары хоорайның бирги черин чаалап алыр дээш маргышканнар.

Маргылдааны баштай хереженнер эстафетазы-биле әгелээн. Маргылдааның түүнелинде «Динамонун» бирги командазынын хаакчылары бирги черни, ийигизин «Буравестник» (бирги командазы), үшкүзүн «Динамонун» ийиги командазы ээлээн.

ЧУРУКТА: «Динамо» командазы стартта.

Фото **А. СОДУНАМНЫЫ.**

ТБЧ-ниң сессиязы ажылын дооскан

ВАРШАВА. (СӘТА). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы аңаа ажылын дооскан. Хааглыг пленарлыг хуралга делегаттар әлээн каш документилерни болгаш резолюцияларны бадылаан.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы хөделишкиннерге кыйгырыгны, Куба талазы-биле, Мурнуу Вьетнам талазы-биле, Африкада португали колониялар талазы-биле, Мурнуу Африка талазы-биле, Лаос талазы-биле, Көрей талазы-биле, Малайзия федерациязының талазы-биле резолюцияларны, национал хосталыышкынның айтырыгларының талазы-биле резолюцияны, палестин айтырыының талазы-биле резолюцияны болгаш Камерунда байдал дугайында дыңнадыгны хүлээп алган.

Айвор Монтегю (Англия) түүнел сөс чугаалаан.

Тайбың дээш шавыышкынче шилчириинче бүгү кижилерни тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязы кыйгырган. Ядролуг дайынның өлүүнүг кыжаныы ам-даа делегейниң кырында астына берген турбушаан-дыр деп, ТБЧ-ниң түүнел хуралынга хүлээп алган хөделишкиннерге кыйгырыгда онзалап демдеглеп турар. Бүгү-ле хевириң ядролуг чепсээн мөңгези-биле узуткап чок кылган турар ужурлуг, ядролуг шенелделерни кезикчамдык хорудаар дугайында Москва керээзи — ол дээрге чүгле әгезидир. Бистер улам бурунгаарлаар ужурлуг бис.

Бүгү-ле ядролуг шенелделерни хоруудаарын чедип алырынче, янзы-бүрү хевир-биле, оон иштинде хөй талалыг ядролуг күштерни тургузарының аргазы-биле-даа ядролуг чепсектиң тарап нептерээрни чайладырынче Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели кыйгырган. Бистер ядро чок зоналарны тургузарын, ядролуг чепсекти хереглээриннен ойталаарының, шериг бюджеттерин кызыгаарлаарының болгаш кызырарының дугайында дугуржуллаларны, делегейниң маргылдаалыг айтырыгларын чугаалажыышкыннарының аргазы-биле шиитпирлээрни чедип алыр ужурлуг бис деп, кыйгырыгда чугаалап турар. Чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле 18-тин комитеди чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш контроль-биле дүжүрер дугайында керээже оруктап улам ыңайгы базымнарны кылган турарын бистер негээр ужурлуг бис.

Чепсегленнишкинни дүжүрер чорук болгаш национал хосталыышкын, тайбың дээш демиселге бот-бодун немежип турар. Бирээзи өскезин быжыглап турар деп, хөделишкиннерге кыйгырыгда онзалап демдеглеп турар.

Колониалдыг дайыннарны, өске чурттарның иштики херектеринге холгаарлаар чорукту соксадырын, өскенин девискээринде шериг баазаларын узуткаарын, өскенин девискээринге даштыкы шериглериниң өөредилгелерин кылырын хорудаарын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели негеп турар. Аймак-сөөк ылгаар чоруктуң, делегей садыглажылгазынга аймак-сөөк ылгаар хемчеглериниң кандыг-даа хевирлерине, ядыы чурттарны хоозурадырынга, оларның курлавырларын дээрбедээрингe ТБЧ удур туржуп турар.

Ол сорулгаларны чедип алыр төлээде, төөгүде деңнежир чүве чок болуп турар калбак кампанияны чорудары эргежок чугула деп, кыйгырыгда чугаалап турар. Тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле шимчээшкиннер чаңгыс эчис сорулгалыг. Боттарының күзениишкиннерин каттыштырарынче бүгү кижилерни ТБЧ кыйгырып турар.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

СӘТА-ның дыңнадыглары

Далластың политиказынга бүзүреп болбас

ВЕНА. (СӘТА). Кеннедини Освальд боолаан, туттуруп хоругдаттырарының мурнунда Освальд полицейжини өлүрген дугайында хөй санныг бадыткалдар, бистин әргевисте бар деп Далластың полициязы бадыткан турар дээрзин Австрияның неделя санында үнер «Нейе иллюстрирте» журналы чоокта чаа бижээн. Ынчалза-даа оон соонда болгулаан үүлдерниң ужурунда Далластын полицейжи әрге-чагыргаларынга канчаптаа бүзүреп болбас. Кеннедини сөөк-язы ылгаар кижилер чок кылган болгаш хәәлилеттиргеи полицияның дузазы-биле (ындыг чорук АКШ-ка черле болур) буруу чок кижини өлүрүкчү кылдыр айыткан бодалдан ойталаары чиик әвес деп, ол журнал үргүлчүлеп бижээн. Освальд бодунун буруулуг әвезин медеглээн соонда дораанна әрге-чагыргалар ону чок кылып каан, Освальдыга удур буруудажыышкынның буурап дүжериниң айыылы тургустунуп келген әвес бе? — деп айтырыг салдынар апаардыр деп «Нейе иллюстрирте» бижээн. Полицейжи әрге-чагырганар ол кижини боттарының сорулгаларынга ажыглаан магат чок.

Кеннедини четпес камгалаан Далластың полициязы дыка хөй частырыгларны база кылып, хөй будулгаазынныг үүлдерни болдурган деп, ол журнал түннеп бижээн. Оон ужурунда мындыг кажар арганы кылганы мырыңай биллингир-дир: президент өлген соонда өлүрүкчүнү ыяавыла илередип тывар ужурлуг, оон башка полицияны мырынай бойлаан полиция кылдыр буруудадып болур. Оон түннелинде буруунун бадыткаашкыннарын далаш-биле чогаатган, а ол бадыткаашкыннар бүзүрелдиг әвес болуп илереп кээрге дораан-на нүгүлге таварышкан өлүрүкчүнү чок кылыр деп дужаал бергени ол боор. Ол дугайында полицияга найыралчы, дүнеки клубтун әзинден дузаламчы дилээн-дир. Клуб әзинге хосталганы болгаш алдарны аазап турарлар. Освальдыны өлүрүнге таарымчалыг байдалдарны Рубиге берген.

Күрүненин холунга

КОЛОМБО. (СӘТА). Цейлонга бензинни, керосинни болгаш дизель одалгазын даштыкыдан киир сөөртүрү, дашкаар үндүрери, садары болгаш хуваары 1964. чылдың январь 1-ден әгелээш күрүненин национал нефть каттыжыышкынының әргезинче шилчиир.

Цейлон чазактын ол шиитпирин әзугаар Цейлоннун нефть каттыжыышкыны мурнунда даштыкынын нефть компанияларынга—«Эссо» болгаш «Калтекс» деп американ болгаш «Шелл» деп англи компанияларга хамааржып турган бензин кудуп бээр 525 черлериниң 262-зин бодунун холунга алыр деп шиитпирлээн.

Ол шиитпир күштүг болуп әгелээнде, Цейлонга ужар үүлге хереглээр кывар үүлден аңгыда нефть продуктуларын садарынга болгаш хуваарынга бүгү әргелер каттыжыышкынның холунче шилчиир.

Турцияда чазак кризизи

СТАМБУЛ. (СӘТА). Турец чазактың албан-хүлээлгеден дүшкени-биле холбаштыр, президент Гюрсель радио дамчыштыр үүве чугаалааш, кризисти чоокку үеде шиитпирлээн турарын медеглээн. Амдыызында чаа чазакты тургуспаан турда, бодунун албан-хүлээлгезин күүседирин үргүлчүлээрин Иненюнун чазаандан президент дилээн.

Иненюнун чазааның албан-хүлээлгеден дүшкен чоруу манаттынмаан үүве әвес. Каттышкан партияларның аразынга иштики болгаш даштыкы политиканың янзы-бүрү айтырыгларының талазы-биле чөрүлдээлер каттышкан ийиги чазактың тургустунганының баштайгы хүннеринде-ле илереп келген.

Чоокта чаа болган муниципал сонгулдазынга «чөптүг чоруктун» оппозициялыг партиязы тиилээн соонда, «Чаа Турцияның партиязының» болгаш республиканчы тараачын национал партияның удуртукчулары каттышкан чазактан үнгенинин дугайын медеглээнде, ынчан кризис кедереп үнген.

Иненюнун улусчу-республиканчы партиязының чаңгыс партиялыг чазакты тургузарынга четчир санныг бадылаашкыны меджлисте чок болган төлээде, кризисти шиитпирлээри «чөптүг чоруктун партиязы»—мурнунда премьер-министр турган Мендерестиң демократтыг партиязының херек кырында ызыгуур салгакчызы —улусчу-республиканчы партия-биле чаа каттыжыышкынга киреринге чөпшээрежир бе дээрзинден хамааржыр.

Ажыы-биле чугаалаан

БОННН. (СӘТА). Дайынчы ракеталарны тургузар талазы-биле ажылды ГФР-де чорудуп турар. Куксхафен районунга барыын-герман ракеталары декабрьның 5-те шенеп көрүп әгелээр деп турары-биле холбаштыр, «Ваффен Унд Люфтрюстунг Аг» деп акционер ниитилелиниң хайгаарал чөвүлелиниң даргазы Бегнер ол дугайын дыңнаткан.

Шериг ракеталарын тургузарының талазы-биле чорудуп турар ажылдарның дугайында кандыг-бир тодаргай үүлдү Бегнер бодунун медеглелинге дыңнатпаан, ынчалза-даа «Франкфуртер Рундшау» солуннуң демдеглеп турары-биле алырга, Бегнер мынча деп медеглээн: — «Бис ону кылып турар бис, ынчаарга бис ону чажырбайн турар бис».

Барыын чүктүн янзы-бүрү чурттарындан он-он шериг болгаш техниктиг тускай әртемниглер ол шенелделерге киржир деп турар.

ГФР-ниң канцлери Эрхардтың парлалга конференциязы

БОННН. (СӘТА). Эрхардтың ГФР-ниң канцлериниң албан-дужаалынга олурганының соонда баштайгы парлалга конференциязы декабрь 3-те Боннга болган.

НАТО-нун «хөй талалыг ядролуг күштерин» тургузарынга хамааржыштыр Эрхард бо айтырыгны Бонн — Вашингтон мындыг ийи тала-биле шиитпирлевес ужурлуг деп чулчураан. Бо херекке «хамыктың мурнунда сан-хөө талазы-биле» Барыын таланың өске-даа чурттары киришсе чогуур дээрзин ол чугаалаан. Эрхардтын сөзүнден билдинип турары-биле алырга, ядролуг чепсекке ГФР-ни киреринге барыын-герман башкарыкчы бөлүктер бирги әдлегде Вашингтонга кордап турар.

ГФР-ниң канцлери француз-барыын-герман шериг-политиктиг керээни мактап турган. Ийи күрүненин аразынга «найыралчы харылзааларны» болгаш «эң сырый кады ажылдажылганы» быжыглаары дээш туржур деп, ол чугаалаан.

ГФР-ниң канцлери турган Аденауэрниң негеп турганы ышкаш, Эрхард баа-ла Боннн бүгү Германияның өмүнээзинден үүве чугаалаар әргелиг деп негелдени салып турган. Эрхард «бүгү Германия» дээш ГФР-ниң чазааның кандыг-ла бир «харыысалгазының» дугайын чугаалап, тускай догуннаан немец күрүне — Герман Демократтыг Республиканың турун турарын херекке албаан.

Барыын-европа әвилелдиң ассамблеязының сессиязының доозулганы

ПАРИЖ. (СӘТА). «Ниити рынок-тун» алды чурттарының болгаш Англияның бактаап турары барыын-европа әвилелдиң ассамблеязының әәлчеглиг сессиязы Парижте доозулган. Сессия дөрт хүн үргүлчүлээн. Барыын-европа әвилелдиң ассамблеязы политиктиг болгаш шериг айтырыгларының талазы-биле чамдык сүмелерни хүлээп алган. Ол сүмелер күзээшкиннер шынарлыг болуп турар. Ылаңгыя сессияның киржикчилери «НАТО-нун хөй талалыг ядролуг күштерин» тургузарының америк төлевилелинге удур саналдаанар.

1963 чылдың акша-бараан латереязының сески үндүрүлгезиниң ойнаашкынныг тиражы 1963 чылдың декабрь 22-де Курск хоорайга болур.

1963 чылдың акша-бараан лотериязының сески үндүрүлгезиниң биледин 30 көпеек-биле садып алгаш, Чаа чылдың эки белектерин — «Москвич» деп автомашинаны азы «Планета» мотоцикльди, пианинону азы «Саратов-2», «Ока» азы «Мир» деп соодукчуларны, фабрикага кылган хевисти, даараныр азы хеп чуур машинаны, радиоприёмникти азы электрограммофонну ойнап ап болур силер.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзааның будурүлгелериннен, кинотеатрларнын, аэропорттарнын болгаш автовокзалдарнын кассаларындан садып ап болур.

Лотерея билеттерин садып алыңар.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

Күрүненин 3 хуулуг иштики ойнаашкынныг чәәшкининиң талазы-биле ойнаашкыннарнын алды кол тиражтары чыл бүрүде январь 30-де, март 30-де, май 30-де, июль 30-де, сентябрь 30-де, ноябрь 30-де болгаш чедиги немелде тиражы сентябрь 30-де болуп турар.

Чәәшкиннин облигациялары кол тиражтарга 5.000, 2.500, 1.000, 500, 100 болгаш 40 рубль түнүг ойнаашкыннар, а оон аңгыда немелде тиражка 10.000 рубль түнүг ойнаашкыннар таваржыр.

Күрүненин 3 хуулуг иштики ойнаашкынныг чәәшкининиң 1964 чылдың сентябрь 30-де болур ойнаашкынның он чедиги немелде тиражынга киржир эргелиг № 17 талоннуг облигацияларны 1964 чылдың январь 1-те чедир садар.

Эрткен чылдарныы-биле деннээрге, 1964 чылда болгаш дараазында чылдарда ойнап ап болур арга көвүдеп турар, чүге дээрге, ойнаашкыннарнын саны ескерилбес болган ужурунда мурнунда ойнаашкынга таварышкан облигациялар моон сонгаргы тиражтарга кириштпес.

Ажаалга кассалары облигацияларны садып база хостуу-биле дедир садып ап турар.

№ 17 талоннуг облигацияларны садып алыңар.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Призвание» 10, 12, «Бистиң херимивис иштн» 2, «Гангстерлер болгаш Филантроптар» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Уругларга программалар 10. «Чажыт дываажаң» 11, 1, 3 шактарда. «Бүгү чүве кижилерге артып каар» 3, 7. «Герои ринга», «Олар силерниң өөнүктериңер», «Бүгү чүве кижилерге артып каар» 9 шакта.

«ЕНИСЕЙ»: «Күзелдерге уткуштур» 2.30 «Идегелдиг челенгииш» 4.30, 6.30 Продленная молодость», «Когда торжествует зима, «Күзелдерге уткуштур» 8.30 шакта.

«ВОСТОК»: «Айлаң куштар ырлап турда» 3.15, 7.15 «Леди Гамильтон» 5.15 «Сокровищница морской славы», «Леди Гамильтон» 9.15 шактарда.

ШЫДЫРАА

Тергиинннериң шүүлдези әгелээн

Декабрь 5-те Коммунал ажыл-агый Министерствозунун клубунга республиканың эң дээре шыдыраачылары Тыва АССР-ниң шыдыраа талазы-биле 1963 чылда чемпиону ат дээш демисежип әгелээн. Бүгү спорт ниитилелдериннен 12 шилиндектер ында киржип турар. Ол бирги разрядчыларның аразында Тываның болгаш Кызыл хоорайның чемпионнары чораан Ламаш-оол, П. Беркович, М. Хомушку, А. Полчанинов, республика найысылалының бо чылгы чемпиону О. Христофоров олар бар.

Әртенгинин он шакта маргылдаа әгелээн. Удаваанда баштайгы түннел кәстүп келген: Зырянов аъдын ийи солга орнапкаш, оюнну дынзыдар бодаан, ынчалза-даа көжүг чедиишкин чок болган — түннелинде ол Берковичиге дүжүп берген. Шыырак ойнакчыларнын бирээзи — Чыргалоол удурланыкчызы Чамзырайнын кажарлап каан дузаан көрбейн, ноян шугумунга мерзезин базыртышкаш уттуруп алган. Кенин-Лопсан биле Христофоровтуң салыы 22-ги көште хайымнашкан. Аныяк шыдыраачы Оюн бодунун хоочун удурланыкчызы Хомушкуга удур агы-биле ойнап әгелээш, орту кирип чорда-ла, бергедээшкинге таварышкаш, сөөлүнде шагы төнгени-биле уттурган.

Бо ужуражыышкындан Лисицкий биле Полчаниновтуң оюну солун болган. Олар испан көштү шилип алганнар. Каш чыл иштинде ойнаваан болгаш Полчаниновтуң практиктиг ойнаары кошкак болуп көзүлген. Ол кара тевезин анаа-ла алзыпкан, ынчалза-даа нарын арганларны өй-шаанда хереглеп турган, байдалын әкижидип, удар байдалга турган салыы сонгаарлаттынган.

О. ИРГИТ,
Маргылдааның кол судьязы.

Киштиң халаан уунче...

Бир әвес аңчы (ылаңгыя кишчи кижи) аңнап чорааш, серемчилелин бичии-ле ышкыныптар азы далажыр болза, ажык-олчадан шынап-ла хайганы ол деп болур. Кишчи Давиик ол дугайын база-ла ынчаар бодап чораан. Оъжук хар башче хөме душпезин дээш, бирде ыыштар аразында ажык черлерже мунуп чораан чарызын албадап, бирде ыыштарның адаккы будуктарында өгбегер харларны даянгыыжы-биле дүжүр иде каап, бурунгаар чортуп әртер оруун, ында моондактарны карак чедер черленне көрүп ап чортуп орган. Улуг дааш-шимээн-даа үндүрбээн. Оон-биле кады, аңчы Давиик мурнунда әрги, чаа истерии көрүп, куштуң ужарын, аң-меннин халыырын кончуг таптыг дыңнап, тайга аңчызының чугаалап турары ышкаш, «киш чуртун шинчилеп» чорааны ол. Ийе, аңчы кижи ындыг болур ужурлуг-даа...

Бодундан каш-ла метр мурнунда, ыргак дазыл кырында хар бурт дээнин Давиик эндевээн. Чарызын дүрген доктаадыпкан. Чүү боор ол? Шөйбек кара чүве дазыл чанында ыңай болгаш, шетчигештер аразынче чиде дүшкен. Оон халаан уунче көре каапкан. Киш-тир дээрзин Давиик билген: халыырындан көөрге, черле киш, барган чери—чаш ыыштарлыг хорум. Кижиге хенертен таварышкан киш, чүүп-даа мурнунда, хорум, дазыл азы ушкан ыыштар адаанга чаштынарын оралдажыр. «Ам холда киргениң-не бо, кежин безин холумда туттунуп турган ышкаш-тыр...» деп, Давиик бүзүрелдиг боданган.

Бараан Давиик ол хүн база бир кишти хорумга адып алганы ол-дур. Ону киш аңнаарының ийи кол аргалары-биле олчалаан: бирээде, киштин турар черин чазыг чок тып келгени, ийиде, ыыштаар арганы дүрген болгаш шын ажыглааны.

Давиик—әлээн каш чылдарда киш аңнап, бодунун «Совет Тыва» колхозунун эки дирткен аныяк аңчыларының санынга-даа кирип турган. Ол арга-дуржулгалыг хоочун аңчылар Бараан Далдай, Бараан Тала, Бараан Серинчик, Бараан Дажырган болгаш өскелернин-даа байлак дуржулгазын өөренип, ону херек кырында ажыглап келген. Чамдык аныяк аңчылар чүгле өске кижиниң ынчаар-мынчаар аңнаарын өттүнерин оралдажыр боор чүве болгай. А эш Давиик ындыг әвес. Ол чүүп-даа мурнунда, хөй арга-дуржулгаларны өөренип албышаан, оларны херек кырында ажыглап, харын-даа чамдыкта улам-на байлакшыдарынга кончуг кызымак кижи. Аң, куш бүрүзү амыдыраар онзагай черлерлиг болганда, ол черлерни билири, аңнын «аажы-чаңын» өөренири ынчангаш кончуг чугула дээрзин ол эки билир.

Эрткен күзүн аңчылар тайга, сынкарже үнер деп турда, Давиик-биле ужурашкан мен.

— Киш аңнаарда кандыг-кандыг аргаларны хереглээр силер?—деп, чугаа кадында айтырган мен.

— Истээр, ыыштаар, одарлаарын кедээр, киштин чип турар чемин тодарадыр...

Давиик оон-даа өске хөй аргаларның дугайын күзелдии-биле чугаалаан үүве. Ол аргаларның кайызындаа шын ажыглаар, аңаа өөренир болза, кишти улуг бергедээшкин чокка өлүрүп ап болур. Ынчалза-даа «аңчыңы аң мегелептер» деп чугааны үргүлчү-ле бодап чоруур херек.

Бараан Давиик бо чылдың аңныыр сезонунда аңнап үнгеш, баштайгы ээлчегде 16 кишти әккелген. Аныяк аңчы бо баштайгы олчазынга ара доктаавас деп шиитпирлээн.

А. СЫЫН-ООЛ.

РЕДАКЦИЯ АДРЕЗИ: Кызыл Шетинкин — Кравченко-кудумчузу, бажын № 3 телефоннары: Редакторнун 24 — 63, редакторнун оралакчыларынын 35 — 24.25 — 38, идеология хилдизинин 37—13: харыысалгалыг секретарзын 23—35. көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизинин 37—13. 23—54. үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизинин 22—64 чаңа. ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистеринин 21—27. иштики информация килдизинин бухгалтериянын 31—75. корректорларның 21 — 47.20 — 60. солун келбейн барганда 32—75 телефонче болгаар.

ТС—01509 Культура министерствозунун типографиязы.